

Køllerpolitikken.

Af H. P. Hanssen-Nørremølle.

Fortsættelse af 2. Halvbind 1905.

IX.

Da Hr. v. Køller ved Nytaarstid 1899 gjæstede Nordslesvig, førte Landraad Mauve ham ogsaa vesterud, for at han kunde hilse paa Røddingegnens tyske Nybyggere.

I Østerlindet blev Overpræsidenten modtaget af Nybyggerforeningens Formand, Amtsforstander *Thiermann*. Derfra gik Turen videre til Vogns. Ved Stenderup Kro svingede 14 Nybyggere til Hest ind foran Vognen. Øgene var daarlige, og Rytterne havde, som et dansk Blad tillod sig at bemærke, ikke gennemgaaet den højere Rideskole, men Overpræsidenten saa kun paa den gode Vilje og takkede rørt for Opmærksomheden. Toget gik derpaa videre med Nybyggerne i Spidsen. Amtsforstander Thiermann pegede stolt til Højre og til Venstre paa Nybyggernes Gaarde, kjendelige paa Flagene, som smældede i Vinden. En enkelt særlig udvalgt Nybygger havde rejst en Æresport udenfor Gaarden og var ogsaa paa anden Vis rede til at modtage høje Gjæster. Overpræsidenten med Følge

standsede og aflagde ham et Besøg. Ved Rødding, hvor Omegnens Tyskere var mødte efter Tilsigelse, passerede Toget paany en Æresport, som bar den prangende Indskrift: „Med Ret skaffer Du Ro i Landet.“ Amtsfors­tander Thiermann gjorde nu Rede for Nybyggerforeningens Virksomhed og paaviste, kraftigt understøttet af Dr. Mauve, Nødvendigheden af, at der blev stillet betydelige Statsmidler til dens Raadighed.

Overpræsidenten hørte naadigt paa Amtsfors­tandere­rens Veltalenhed, udtalte sin Glæde over de udmærkede Resultater, Foreningen havde opnaaet, og lovede at tage Spørgsmaalet om Statsunderstøttelse under velvillig Overvejelse. To Aar efter udtalte Dr. Mauve i en Retssag, at Nybyggerforeningen *var bleven* understøttet af Staten. Men Hr. v. Köllers Haand var alligevel ikke stærk nok til at holde den oven Vande. Før han atter forlod Hertugdømmerne, fik han Lejlighed til at opleve dens fuldstændige Sammenbrud.

Ejendomsspørgsmaalet i Nordslesvig, som det formede sig under Köllerpolitikken, maa ses imod en historisk Baggrund. Det er statistisk eftervist, at der er udvandret over 60,000 Nordslesvigere i den første Menneskealder efter 1864, og at det økonomiske Tab, som denne Udvandring har paaført Landet, beløber sig til mindst 120 Millioner Mark.¹⁾ Udvandrings-

---

¹⁾ Udvandringsoverskudet, det vil sige det samlede Tab af de Udvandrede med Fradrag af de i det samme Tidsrum Indvandrede, var 57,414 Personer fra 1867--1895. Ved Hjælp af de laveste Tal, tyske Statistikere anvender, er det økonomiske Tab, som denne Udvandring har paaført Nordslesvig, beregnet til 111,957,300 Mark. (Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaals Historie Side 304—05.)

perioden efterfulgtes i Firserne af en farlig Landbrugs-krise, som drev mangan kongerigsk Bonde og mangan preussisk Junker fra Gaard og Grund. Men der var fra gammel Tid af megen Velstand i Nordslesvig. Befolkningen taalte heldigvis denne stærke Aareladning uden at forbløde under Landbrugskrisen. Skjønt Sønerne opkjøbte mange Kvadratmile Jord i Danmark og i Amerika for udførte Kapitaler, fastholdt Fædrene med beundringsværdig Sejghed og Udholdenhed deres Arv og Odel, mangan Gang langt ud over Støvets Aar. I de første 25 Aar efter Krigen gik Stavnen derfor kun i et af Hundrede Tilfælde tabt til de Fremmede.

Af 5946 nordslesvigske Gaarde blev ialt 64 kjøbte af indvandrede Tyskere fra 1865—90. Af disse Ejendomme laa 21 Gaarde i Haderslev Østeramt, 10 i Haderslev Vesteramt, 19 i Aabenraa Amt og 14 i Sønderborg Amt. Og paa dette Tidspunkt var Krisen allerede overvundet paa de fleste Strøg.

En Undtagelse dannede dog Haderslev Vesteramt, hvor Udvandringen fortsattes i Firserne, og Krisen derfor antog meget alvorlige Former i Halvfemserne. Tilbudet af Landejendomme oversteg her i nogle Aar alle rimelige Grænser. Jord blev til løs Handelsvare i en aldrig før kendt Udstrækning. Over en Femtedel af Vesteramtets Landejendomme skiftede Ejere i Tiaaret 1890—1900. Og der var Strøg, hvor Omsætningen var endnu større. Af Frøs- og Kalvlunds Herreders mange smaa Landejendomme solgtes saaledes over en Trediedel i Femaaret 1893—98.

Fra tysk Side søgte man efter bedste Ævne at udnytte Krisen. Embedsmændene paa Røddingegnen

stiftede 1891 en Nybyggerforening med det Formaal at bosætte tyske Nybyggere i Grænseegnene. Foreningens første Opraab — som findes trykt i „Sønd. Aarb.“ 1898 Side 312 — fulgtes af en storstilet Reklame i den tyske Presse og „vildledt af skuffende Foregjøglinger“, for at bruge Foreningens egne Ord, strømmede købelystne Nybyggere til fra alle Egne af Tyskland. Før man fra dansk Side fik Tid til at træffe Modforholdsregler, havde Tyskerne allerede fra 1893—98 opkjøbt 55 Gaarde, 51 mindre Landejendomme, 1 Teglværk og 15 Huse med Havejord i Haderslev Vesteramt. I faa Aar var vort Tab indenfor et snævert afgrænset Omraade vokset betydeligt op over hele Tabet fra 1865—90.

Da Hr. v. Köller gjæstede Røddingegnen overrakte Nybyggerforeningens Forretningsfører, Amtsforstander Thiermann ham et i Berlin til Reklamebrug trykt illustreret Hæfte med en Redegjørelse for Nybyggerforeningens Formaal. I dette Hæfte, som er bleven udspreddt over hele Tyskland, hedder det bl. a.:

„Nybyggerforeningen for Rødding har til Formaal, at foranledige tyske Landmænd til at bosætte sig i Nordslesvig.

Foreningens Bestræbelser støttes af, at Landejendommene er betydeligt prisbilligere i Nordslesvig end i det øvrige Tyskland, og at Landmændene derfor her kan skaffe sig en sikret Eksistens og Selvstændighed ved Hjælp af forholdsvis faa Midler Dette kommer først og fremmest af, at de fleste unge Folk som Følge af den danske Agitation i Halvfjerdserne og Firserne er udvandrede fra Nordslesvig for at unddrage sig Militærpligten. Det er udelukket, at de kan vende tilbage. Forældrenes Stræben gaar ud paa at følge Sønnerne til deres nye Hjem. De, der er bleven tilbage, er efter Haanden bleven gamle og ud-

slidte. Den herværende Efterslægt yder ikke tilstrækkelig Erstatning, og Indvandring fra Danmark taales ikke af Myndighederne. Der er derfor ikke andet at gjøre, end at hiddrage Kjøbere fra det tyske Sprogomraade.

Til Kjendetegning af de herværende Forhold tjener følgende Tilfælde. En Gaardejer i Nærheden af Rødding døde i Foraaret 1896 som Følge af et Ulykestilfælde og efterlod sig otte Sønner. De var imidlertid alle udvandrede til Danmark for at undrage sig Militærtjenesten og maatte nu søge Øvrighedens Tilladelse til et kortvarigt Ophold i deres gamle Hjem for at følge deres Fader til Jorden. Efter at de havde baaret ham til hans sidste Hvilested, maatte de atter forlade det preussiske Statsomraade for at undgaa en følelig Straf. De var nødt til at opgive Fædrengaarden og finde sig i, at den blev solgt til en Tysker.

Paa lignende Vis forholder det sig med mange nordslesvigske Ejendomme. Der gives her Landsbyer, i hvilke næsten alle Gaarde paa Grund af manglende mandlig Ungdom i Tidens Løb maa gaa over i tyske Hænder.

— — — Da Nybyggerforeningen blev stiftet spaaede dens Modstandere, at den kun vilde bestaa kort og ikke udrette noget. Men til dens Glæde er dette ikke slaaet til. Foreningen kan tværtimod med stor Tilfredshed se tilbage paa den Virksomhed, som den har udfoldet. Det er lykkedes den at formaa talrige Landmænd fra Sydslesvig, Holsten, Meklenborg, Pommern, Østpreussen, Brandenburg, Saksen, Thüringen, Baden, Hannover, Vestfalen og Rhinprovincen til at bosætte sig i Nordslesvig, og det er den en ganske særlig Glæde stadig paany at iagttage, hvor lykkelige Nybyggerne er over den Bedring af deres økonomiske Kaar, som de har opnaaet med Nybyggerforeningens Hjælp, hvorledes de har deres gode Udkomme og arbejder sig godt fremad. Forudsætningen er blot, at de er stræbsomme, arbejdsvante Folk.

— — — Paa Grund af de politiske Forhold behøver ingen Tysker at være bange for at bosætte sig i Nordslesvig. Befolkningens Flertal taler ganske vist Dansk og er dansksindet, men den er af overordentlig fredsommelig Natur i personligt Samkvem og ogsaa godt nabovenlig sindet overfor den tyske Nybygger. Alle de tyske Nybyggere, der i de senere Aar har nedsat sig her, roser overensstemmende den meget venlige Imødekommenhed, som deres danske Naboer viser dem med Raad og med Daad.“

Adskilligt i Nybyggerforeningens oven gjengivne Fremstilling af Forholdene paa Røddingegnen midt i Halvfemserne er rigtigt, andet maa skrives paa Reklamens Regning. Tilfældet med den gamle Fader, der til sin Død sad ene paa sin Fædrenegaard, mens hans otte raske Sønner var landflygtige, er virkelig forefaldet. At et rent menneskelig set saa gribende Træk benyttes i Reklameøjemed, kaster et grelt Lys over Nybyggerforeningens ledende Mænd. I hvor drastisk en Modsætning til denne Hjerteløshed staar ikke Skildringen af den nordslesvigske Befolknings Fredsommelighed, Godmodighed og Hjælpsomhed overfor Nybyggerne. Anerkjendelsen deraf skyldes ganske vist kun Reklamen — ellers har Piben som bekjendt en anden Lyd —, men saaledes er Virkeligheden. Derimod maa Fortællingen om Nybyggernes Lykke og Tilfredshed henvises til Æventyrets Verden. Misfor nøjelsen ulmede allerede den Gang alle Vegne. Kun Udsigten til Statsunderstøttelse hindrede den endnu i at slaa ud i lys Lue.

I Reklameskriftet opførtes som „nogle Eksempler paa Landejendomme, der er til Salgs“ 55 Ejendomme

til en Størrelse af fra 2—166 Hektar og til Priser fra 1,500—165,000 Mark. Samtidig udsprede Foreningen en Fortegnelse over 200 Gaarde, som den efter eget Sigende havde paa Haanden. I Virkeligheden viste imidlertid en fra dansk Side foretagen Undersøgelse, at kun Halvdelen af de paagjældende Ejere vilde sælge. Fortegnelsen var kun Led i en usund Reklame, som sporedes over hele Tyskland fra svulstige Artikler i det frisindede „Berliner Tageblatt“ til overdrevne Lovtaler i holstenske Landboforeninger.

Nybyggerforeningens Virksomhed fortsattes imidlertid endnu i 1899, da den efter sin egen Opgivelse medvirkede ved Salget af 36, og i 1900, da den medvirkede ved Salget af henved 50 større og mindre Landejendomme. I disse Aar begyndte Nybyggerne imidlertid allerede at sælge, og ved Nytaarstid 1901 maatte Nybyggerforeningen standse sin Virksomhed. Der var paa dette Tidspunkt ialt bosat henved to Hundrede tyske Nybyggere i Nordslesvig.

Mange af de Tyskere, som Nybyggerforeningen ved sin storstilede Reklame havde lokket ind i Sonderjylland, følte sig hurtigt skuffede. De var komne med store Forventninger. Men det laa i Sagens Natur, at de i Reglen fik daarlige og forsømte Ejendomme, som den hjemlige, stedkjendte Befolkning vragede. Priserne, som de betalte, var gjennemgaaende alt for høje, Midlerne, som de raadede over, derimod alt for smaa. Dertil kom, at Flytningen kostede Penge, at Nybyggerforeningens Redskaber ikke forsmaaede en god Provision, og at Nybyggerne, ukjendte med Egnens mest lønnende Driftsmaader, maatte betale dyre

Lærepenge, før de fandt sig til Rette i Forholdene. Ude af Stand til at fortsætte, trætte og mismodige, til Dels opfyldte af bitre Følelser mod Nybyggerforeningen, som ikke havde holdt sine glimrende Løfter, afhændede mange Nybyggere i de følgende Aar paany deres Ejendomme for til Dels med Tabet af alle deres Midler paany at vende tilbage til deres gamle Hjem.

Et godt Eksempel i denne Henseende har vi i Nybyggeren Sieck. Han købte sidst i Halvfemserne en Gaard i Fol for 36,000 Mark, tilegnede sig Nybyggerforeningens lyse Syn paa Forholdene, købte yderligere Jord for 16,000 Mark og rejste Bygninger for 7000 Mark. Gaarden stod ham saaledes i 59,000 Mark, da han 1901 solgte den for 47,000 Mark. Med Tabet af 12,000 Mark rejste han atter hjem, fattig som en Kirkerotte. Paa lignende Vis gik det adskillige.

Til de Nybyggere, der tankeløse var komne til Nordslesvig for at høste Guld og grønne Skove, hørte to Adelsmænd, Brødrene v. Kehler fra Pommern. De fik et Par Gaarde i Spandet og drev paa dem et Landbrug, som satte hele Omegnen i Forbavselse. Samtidig tildrog de sig ogsaa Opmærksomhed som Fortyskningsmænd. Men 1901 var de færdige. Den ene Broder gik fallit, den anden solgte sin Gaard efter at have tabt sine faa Pengemidler, og begge forsvandt atter ad den Vej, de var komne.

I 1898 slog Nybyggeren Prühl sig ned i Spandet, hvor han ligeledes ved Nybyggerforeningens Medvirkning købte en Gaard. Tre Aar efter lod han Ejendommen udstykke. Egnens hjemmefødte Bønder købte

Jorderne, og Prühl tog skuffet tilbage til sit Hjem. — I Halvfemserne plejede trætte Nybyggere at sælge deres Ejendomme til nyankomne Landsmænd. Efter den Tid tilbagekjøbtes de i Reglen af Egnens Folk. Til alt Held for Nybyggerne indtraadte der ved Aarhundrede-skiftet en stærk Stigning i Ejendomspriserne. Uden den vilde de allerfleste af dem være gaaede til Grunde.

Mens en Del af Nybyggerne var skikkelige, nøjsomme og flittige Folk, var der dog ogsaa mange daarlige Elementer mellem dem. Skjønt faatallige i Forhold til den øvrige Befolkning, sysselsatte de ikke sjælden Retten. Stundom havde de haft svært ved at skjelne mit fra dit, til andre Tider havde de søgt at praktisere hjemlig Sæd og Skik paa en noget uheldig Maade. Nybyggeren Otto Rohde i Fjersted og hans Kone stod saaledes 1901 anklagede for Landretten i Flensborg, fordi de havde mishandlet deres Tjenestepige „med Stok og med Pisk“. Statsadvokaten foreslog, at Brøden skulde sones med 4 Maaneders Fængsel, men Retten antog, at de kun havde praktiseret hjemlig Skik og lod dem derfor slippe med en større Pengebøde.

Alt vedrørende Ejendomssalget blev hyppigt ordnet skriftligt. Man overbød hinanden i Løfter og Til-sagn. Men naar Nybyggeren ankom, viste det sig ikke sjælden, at han var ludfattig. En Dag ankom der saaledes en Kone med fire Børn til Skjærbæk. Hun spurgte om Vej til Aaved, hvor hun skulde overtage en Ejendom. Manden laa syg i Saksen, fortalte hun. Nu stod hun ene og hjælpeløs i et vildfremmed Land. Forknyt lagde hun de tre ældste Børn paa Grøftekanten,

tog det mindste paa Armen og vandrede saaledes videre til sit nye Hjem, hvor danske Naboers milde Sind og aabne Haand afhjalp hendes værste Nød.

Naar en Nybygger ved Ankomsten ikke kunde svare den aftalte Udbetaling, blev der i Reglen lavet en Slags Forpagtningskontrakt. Det kunde da hænde, at Enfoldigheden, som han bar til Skue, kun var en Maske, der dækkede over en Snuhed, som Nybyggerforeningens Haandlangere maatte betale dyrt. En Nybygger, som efter eget Sigende ankom med bare Hænder, fik en lille Ejendom i Forpagtning vesterude. Han overtog den med en Besætning af 3 Køer og 2 Kvier og blev kontraktmæssig forpligtet til efter forudgaaet halvaars Opsigelse, som stod begge Parter frit, atter at aflevere den med „5 Stykker Kreaturer“. Men hvad gjorde den snedige Nybygger? Da et halvt Aar var gaaet, opsagde han Forpagtningen, solgte Køerne og Kvierne og en Del af Avlen og anskaffede sig — 5 Geder. Ved Foraarstid afleverede han derefter Ejendommen med disse „5 Stykker Kreaturer“ og stak atter af sønderpaa med Mønt paa Lommen og et lunt Smil om Munden.

Paa Gasse Høje laa der en lille forsømt Ejendom, som Ejeren, der selv sad med en Gaard, gjerne vilde af med. Ind til den laa en øde Sandmark, som hans Nabo gjerne vilde have solgt. De to fik da fat i en godmodig og troskyldig Tysker, som hidlokket af Reklamen rejste rundt og „saa paa Ejendomme“ uden dog at købe nogen, da han savnede Mønt. Efter at have sat Nybyggeren ind i Sagen tog de med ham ud til „Skjærbæk Bank“, hvor de meget veltalende foreslog

Sagen ordnet saaledes, at Sælgeren lod hele Kjøbesummen staa paa første Prioritet, imod at Banken forbedrede Ejendommen ved at sætte Nybyggeren i Stand til at købe Sandmarken, der kun var at faa imod kontant Udbetaling. Banken gik i Tøjet og gav Nybyggeren det ønskede Laan, imod at det indførtes paa anden Prioritet, og næste Dag flyttede Nybyggeren ind. Huset var ganske vist faldefærdigt, men Sælgeren gav ham et Par Støtter til at afstive det med. Nu var der langt til Høst, og Manden skulde leve. En medfølelse Nabo tilbød ham da at købe Koen, og Handelen kom i Stand til begge Parters Tilfredshed. Inden ret længe gik Kalven samme Vej, og da Nybyggeren først havde faaet Smag paa Handelen, lod han ogsaa Faarene og Grisen stryge, og, da Høsten kom, Avlen med. I Skjærbæk havde man imidlertid hørt, hvor ilde han handlede med Ejendommen, og Banken sendte derfor en Mand ud for at tale ham tilrette. „Hvis Banken gjør Vrøvl“, svarede han kort og godt, „saa tager jeg Støtterne væk, for de er mine, og saa falder hele Krammet.“ — Med den Besked kunde Manden atter gaa til Skjærbæk, og kort efter solgte Nybyggeren baade Vangleddet og Brøndvippen. Tilsidst var kun Flagstangen tilbage, men den blev staaende og staar der endnu — sagde min Hjemmelsmand med et lunt Smil: For den var der ingen, der vilde købe! Og da der nu, som Nybyggeren sagde, „ikke var mere at gjøre ud af Ejendommen“, rejste han sin Vej. Men forinden var han skarnagtig nok til at tage Støtterne bort fra Huset, saa det ramlede sammen. Da Ejendommen noget efter kom til Tvangs-

salg, blev den kjøbt af „Skjærbæk Bank“ for 1 Mark over 1. Prioritet. „Men aldrig“, tilføjede min Hjemmelsmand, „har jeg set et Menneske mere fornøjet, end første Prioritetshaver var den Dag, for han fik hver Skilling udbetalt og havde aldrig tænkt sig Muligheden af at gjøre en saadan Præstehandel i vore Dage.“

Til de Nybyggere, der følte sig stærkt skuffede i Nordslesvig, hørte ogsaa Carl Poppe i Brendstrup. Indfanget af Nybyggerforeningens Reklame traadte han i Forbindelse med Amtsforsander Thiermann, som i meget rosende Udtryk anbefalede en lille fortrinlig Ejendom i Brendstrup. Den var som skabt til Poppe og at faa for en Slik — lumpne 3,200 Mark. Carl Poppe opgav af Hensyn til disse glimrende Udsigter en med 1200 Mark lønnet Stilling som Opsynsmand paa et Gods i Hannover og drog i Efteraaret 1898 til Nordslesvig med Hustru og 7 Børn for at gjøre sin Lykke. Men Skuffelserne indfandt sig hurtigt. Reklamehæftets Illustrationer viser prægtige Bøndergaarde, halvt skjulte af Trægrupper, — han havde tænkt sig noget lignende, men hvad fandt han i Brendstrup? En forfalden Rønne. Stuerne var uden Kakkellovne, Brønden ødelagt, Haven et stort Ukrudtsbed, Avlen knap halv saa stor, som lovet. Og saa forlangte Nybyggerforeningen nu tilmed 3,500 Mark for Ejendommen. Det hverken vilde eller kunde Nybyggeren gaa ind paa, thi Rejsen havde slugt hans faa Spareskillinger. Men han havde afbrudt Broen bag sig og gik derfor nødtvungen ind paa en uheldig Forpagtningskontrakt. For at slaa sig igjennem maatte han søge Lejlighedsarbejde, en Tidlang ved Smaabanen, senere

paa Gram Teglværk. Opfyldt af bitre Følelser imod Amtsforstander Thiermann og hans Medhjælpere, som ved deres Uforstand og Letsindighed havde styrtet ham og mange andre Nybyggere i Ulykke, samlede han i al Stilhed Materiale mod dem, og det tilbød sig snart i uanet rig Mangfoldighed. Ved Nytaarstid 1900 opsagde han derefter sin Forpagtning og aabnede en hensynsløs Kamp imod Embedsmandskliquen i Rødning.

I Breve til Amtsforstander Thiermann og Amtsskriver Brodersen sigtede han dem for de groveste Myndighedsmisbrug, den sidstnævnte tillige under Anførelse af bestemte Kjendsgjæringer for Bedragerier og Svindlerier. Til Amtsforstanderen skrev han bl. a.:

„De har behandlet mig værre end en Landstryger for at kue mig ikke blot i Øjeblikket men for stedse. At det ikke er lykkedes dem, viser disse Linjer. Selv Ormen krummer sig, naar man træder paa den.

Og nu til Revanchen!

Den overordentlige Møje som De, Amtstjener Wiese og maaske endnu et Par Herrer af Nybyggerforeningen udfolder for at faa tyske Nybyggere bosat paa forhurtlede danske Ejendomme, udspringer efter Deres eget Sigende af Patriotisme. Dette troede jeg ogsaa i Førstningen. Men nu tror jeg det ikke mere, da jeg ved, at egen Fordel ved Mæglingen er Hoveddrivfjedren. Der tages ikke blot 1 men ogsaa 2 og 2 $\frac{1}{2}$ pCt. Provision af Danskerne, og Nybyggerne pumpes for Laan paa Hundreder af Mark s f. E. Hr. Spradau paa Ravnholtgaard af Amtsskriver Brodersen, som det ikke er muligt at faa tilbagebetalte. Om De som Amtsforstander ved, hvilke Uregelmæssigheder der ellers forekommer paa Deres Kontor, ved jeg ikke, men det ved jeg, at De er ansvarlig for de Embedsforseelser, der gaar i Svang, og som er egnede til at

stille ikke blot Deres Patriotisme, men ogsaa Deres Pligtfølelse i et sælsomt Lys. Men skulde De for anden Gang tro, at De kan skræmme mig med Trusler, saa skal De paa Forhaand vide, at jeg er fast bestemt paa at forsvare mine Rettigheder til mit sidste Aandedræt. Jeg vil nu ikke længere leve af Deres Naade og Barmhjertighed. Passer dette Dem ikke, ved De Vejen til Myndighederne. Jeg staar til Deres Tjeneste for alle Instanser.“

Endnu grovere var Tonen i Brevene til Amtsskriveren, som han sigtede for bestemte Forbrydelser; men ingen af de paagjældende Embedsmænd vovede at tage til Gjenmæle. Nye Breve fulgte. Idet han mindede Amtsforstageren om hans Pligter som Officer, beskyldte han ham atter for Pligtforsømmelser og haanede ham, fordi han ikke turde anlægge Sag. Men Amtsforstageren tav og lod sig roligt fornærme.

Poppe skrev da et langt „Aabent Brev til det tyske Folk“, i hvilket han under Anførelse af navngivne Vidner og bestemte Tildragelser skildrede Nybyggerforeningens uforsvarlige Færd og paaviste Uregelmæssighederne og Bedragerierne paa Amtsforstagerens Kontor, saaledes som de bl. a. ogsaa gav sig Udslag overfor Optanter, af hvem der opkrævedes 60—70—80, ja stundom 100 Mark, naar de søgte om Naturalisation. Brevet blev sendt til flere Blade, deriblandt ogsaa Agrarernes Hovedorgan „Deutsche Tageszeitung“, men ingen turde give den fattige Nybygger Ordet. Manuskriptet blev sendt tilbage.

I April indsendte Poppe derpaa, ligeledes under Anførelse af bestemte Kjendsgjærninger, en Besværing over Nybyggerforeningens ledende Mænd, særlig Amts-

forstander Thiermann og hans Haandlangere, til det preussiske Indenrigsministerium. Ved Midsommers Tid svarede Regeringspræsidenten i Slesvig, at han efter at have underkastet Besværingen en indgaaende Prøvelse maatte vise den tilbage som helt ugrundet. „Der er“, hedder det ordret i Svaret, „derfor ingen Grund til at skride ind imod Amtsforsstander Thiermann, hvis *Virksomhed tværtimod fortjener Anerkjendelse.*“

Nybyggeren var imidlertid ikke forknyt. Otte Dage efter skrev han til Regeringen i Slesvig: „Efter at have modtaget Regeringspræsidentens Svar har jeg ikke blot fornærmet Amtsforsstander Thiermann, men ogsaa Amtsskriver Brodersen og Amtstjener Wiese. Jeg vover nu ligesaa ærbødigt som høfligt at bede den høje Regering om at paalægge de tre Embedsmænd at anklage mig for Fornærmelser.“

Men der blev ikke anlagt Sag, og en ny Besværing over Bedragerier i en Forsikringssag blev ligeledes vist tilbage af Regeringspræsidenten. Poppe opgav desuagtet ikke Ævret. Andre Forurettede begyndte ogsaa at klage. Den danske Presse fik fat i Sagen. Der blev anordnet en ny Undersøgelse, og Thiermann blev omsider nødt til at tage Affære. Fra den 8.—10. September afholdt han Forhør over Amtsskriver Brodersen, som straks tilstod en Mængde Bedragerier, dels overfor Smaafolk i Forsikringssager, dels overfor Optanter, som havde søgt om Naturalisation. Der blev optaget en Forhørsprotokol, som Brodersen underskrev. Dagen efter tog Thiermann til Haderslev, hvor han afleverede Protokollen til den konstituerede Landraad, Regeringsassessor *Becherer*.

Becherer læste Protokollen, var som Jurist øjeblikkelig klar over Sagens Stilling og erklærede kort og godt: *Brodersen skal straks arresteres!*

Men dette vil vække en meget pinlig Opsigt og skade Tyskheden meget, indvendte Amtsforsøgeren spagfærdigt. Kan det ikke undgaas?

Naar Arrestationen skal undgaas, svarede Becherer, *uua De atter tage Forhørsprotokollen med til Rødding og betragte vor Samtale som ikke officiel.*

Derved blev det. Amtsforsøgeren fik, som han senere selv erklærede under den Retsforhandling, der er lagt til Grund for Fremstillingen,¹⁾ det Indtryk af Samtalen med Landraaden, at Sagen kunde neddysses. Han tog derfor atter hjem med Forhørsprotokollen. Amtsskriveren blev ikke arresteret, men beholdt tværtimod med Landraadens Vidende sin Stilling og fortsatte sin Virksomhed, som om intet var sket.

Men Thiermann forregnede sig. Der var sivet for meget ud, og den 6. Oktober fandt han det alligevel raadeligt at afskedige Brodersen, som han samtidig gav det gode Raad at forsvinde hurtigst muligt. To Dage efter var Amtsskriveren endnu ikke naaet længere end til Nustrup, hvor han søgte at laane Penge. Thiermann, hvem Jorden brændte under Fødderne, sendte Amtstjener Wiese ud til ham med Paalæg om at forsvinde hurtigst muligt. Brodersen bad Dagen efter Amtsforsøgeren om Penge, og Thiermann sendte ham da 40 Mark. Med dem stak Brodersen saa endelig af til Kjobenhavn.

---

¹⁾ Retsforhandlingen ved Landretten i Flensborg den 15. Februar 1901.

Da Amtsforstander Thiermann var bleven underrettet om, at Amtsskriveren var borte, indberettede han atter Sagen, og denne Gang *officielt*, til Landraad Becherer, idet han samtidig medsendte den Landraaden velbekjendte Forhørsprotokol fra 8. til 10. September. „*Nationale Grunde*“, hævdede Thiermann i Retten, havde bevæget ham til at optræde saaledes.

Landraaden overgav Sagen til Statsadvokaten, som udsendte Stikbrev efter Brodersen. Et Telegram fra Rødding med Anmodning om hurtigst muligt at rejse videre kunde ikke hindre hans Arrestation af det københavnske Politi. Han blev senere udleveret til de tyske Myndigheder. Den 13. Januar 1901 blev Sagen forhandlet ved Landretten i Flensborg. Anklagen lød paa Underslæb og Tilintetgjørelse af Dokumenter. Brodersen tilstod, at han havde opkrævet 700 Mark i Stempelafgift af 14 Optanter og derefter tilintetgjort Dokumenterne, at han i 17 Tilfælde havde beholdt Pengebeløb, som Arbejdere havde indbetalt for Forsikringer, samt desuden øvet forskjellige andre Bedragerier. Dommen lød paa 2 Aars Fængsel og 3 Aars Ærestab. I Motiverne udtaltes, at Amtsforstander Thiermanns Forsømmelighed maatte betragtes som en formildende Omstændighed ved Bedømmelsen af Anklagedes Forscelser. — Et halvt Aars Tid efter stod Brodersen atter anklaget for Underslæb i otte Tilfælde, som indbragte ham en Tillægsstraf af 4 Ugers Fængsel.

Efter at Brodersen var bleven arresteret, maatte Amtsforstander Thiermann nedlægge sit Embede den 1. November 1900. Kort efter offentliggjorde „Hejmdal“ Poppes Breve, som bl. a. ogsaa indeholdt Sig-

telser imod Amtstjener Wiese. Han blev afskediget i December og samtidig anklaget for Underslæb. Ved Flugt unddrog han sig dog Straffen. Og midt i December forsvandt endelig Amtsretssekretær *Wegener* fra Rødning medtagende Nøglerne til Amtsrettens Kasse. Dermed var der endelig slaaet Hul paa den væmmelige Byld, der var trukket sammen i den lille Embedsmandsrede under Köllerpolitikken. Men enhver Sag har sit Lyspunkt. Et saadant fandt „Schleswigsche Grenzpost“ ogsaa, idet den gav *Wegener* følgende Ord med paa Vejen til „det forjættede Land“: „Tyskheden i Rødning er glad over, at *Wegener* endelig er stukket af, thi han har længe vakt Anstød ved sin tvivlsomme, navnlig ogsaa liderlige Vandel. Maatte det lykkes os at faa en *ordentlig* om muligt en *gift* Efterfølger i *Wegeners* Sted.“

Den 15. Februar 1901 stod preussisk Kaptejn u. T. Amtsforsander A. Thiermann anklaget for Landretten i Flensborg for Overtrædelse af §§ 346 og 359 i den tyske Straffelov. § 346 fastsætter Tugthusstraf paa indtil 5 Aar for en Embedsmand, som i den Hensigt retsstridigt at befri en Person for lovlig Straf undlader at forfølge en strafbar Handling, men tillader Straffens Nedsættelse til Fængsel dog ikke under én Maaned, naar der foreligger formildende Omstændigheder.

Under Forhandlingerne spurgte Rettens Formand Statsadvokaten, hvorfor Landraad *Becherer* ikke var stævnet som Vidne. Statsadvokaten svarede, at *Regeringen i Slesvig havde forbudt Landraaden at aflægge et Vidnesbyrd i denne Sag.*

Dr. Mauve, som tidligere havde været Landraad i Haderslev, var mødt, men erklærede paa Forhaand, at han *af sine Foresatte havde faaet Ordre til at begrænse sit Vidneudsagn*. Han indskrænkede sig derpaa til at rose Amtsforstander Thiermann som en „pligt-tro og hæderlig, politisk Embedsmand“, som ogsaa „privat havde udfoldet en stor Virksomhed til Tysk-hedens Fremme“. Der blev givet Afkald paa at af-høre andre Vidner.

Statsadvokaten udtalte: Anklagede vidste, at Bro-dersen havde gjort sig skyldig i straffbare Handlinger. Han undlod desuagtet at arrestere ham, lod ham løbe og gav ham oven i Kjøbet Penge til at rejse til Ud-landet for. Ukjendskab til Loven kunde ikke fritage for Straf. Men det maatte falde tungt i Vægtskaalen, at han havde begaaet Forbrydelsen for at fremme den tyske Sag. Derfor androg han paa Lovens mindste Straf, 1 Maanedes Fængsel.

Retten *frikjendte* Thiermann og paalagde Stats-kassen Sagens Omkostninger. I Motiverne hed det: Thiermann havde ikke vidst, at han handlede rets-stridigt!

Ingensinde har en Dom saaret den nordslesvigske Befolknings Retsbevidsthed dybere.

Den 19. Marts stod Nybyggeren Poppe, som havde afsløret alle disse Skjændigheder, endelig anklaget for Nævningeretten i Rødding. Han havde en Dag slaet sig for sit Bryst og sagt: „Jeg er en Preusser, det er de andre Pjalte ikke.“ Dommen lød paa 4 Ugers Fængsel.

Imod Landraad Becherer blev der ikke anlagt Sag.

Amtsforstander Thiermann, en Tidlang en af Köllerpolitikkers Hovedstøtter, blev dog mærkværdigt nok ikke gjenindsat i sit Embede.

Han forsvandt stille sønderpaa, hvor han er bleven Direktør for en Idiotanstalt.

X.

Nybyggerforeningen gik fri for retslig Tiltale, thi svindlerisk Reklame, svegne Løfter, ublu Provisioner behøver ikke at være ensbetydende med strafbare Handlinger. Men dens Virkemaade var under Rets-sagen bleven brændemærket som moralsk forkastelig. Efter Thiermanns Bortrejse opløstes Foreningen derfor i al Stilhed.

Opgaven at bosætte Nybyggere fra helt andre Landsdele paa gamle, til Dels forsømte Ejendomme midt i en fremmed Befolkning er i sig selv overordentlig vanskelig at løse. Statens Nybyggerkommission i de polske Landsdele, som har vældige Hjælpebidler af enhver Art til Raadighed, kan tale et Ord med om den Sag. I et af Statsregeringen nylig udgivet Værk sammenfatter den 20 Aars bitre Erfaringer paa dette Omraade i de rammende Ord: „Muligheden af at vinde frisk Tyskhed fra andre Egne af Tyskland til gamle Gaarde i gamle Landsbyer maa betragtes som udelukket.“¹⁾

---

¹⁾ Zwanzig Jahre deutscher Kulturarbeit 1886—1907 Tätigkeit und Aufgaben neupreuussischer Kolonisation in Westpreussen und Posen, Berlin 1907. Side 39.

Men var Nybyggerforeningens Arbejde end overordentlig vanskeligt: helt frugtesløst vilde det næppe have været under Krisen i Halvfemserne, hvis det var bleven ledet af sagkyndige, praktisk uddannede Mænd. Nybyggerforeningen bestod imidlertid udelukkende af Embedsmænd, Præster, Dommere og Forvaltningsembedsmænd i Flæng. Fælles for dem var en saa absolut Ukyndighed med Hensyn til Landbrugsforhold, at det, som man siger i Nordslesvig, faldt dem svært at kjende en Ko fra en Vejrmølle. Hvad nyttede Landraadens Bevaagenhed og Regeringens Understøttelse under disse Forhold. De blev bedragne af skrupelløse Haandlangere, snydte af tvivlsomme Mæglere, taget ved Næsen af svedne, handelskyndige Bønder. Og Nybyggerne, hvoraf mange var Eventyrere, da der ikke var Tale om at vælge eller vrage, maatte i Reglen betale Gildet.

Fra tysk Side er der senere bleven gjort et Par Tilløb til en Gjenoptagelse af Arbejdet. Efter Thiermanns Bortrejse stiftedes der saaledes atter en Nybyggerforening for Rødding og Omegn, vistnok nærmest for at vise af med udadtil. I Virkeligheden traadte den næppe i Virksomhed. I hvert Fald har baade dette og andre lignende Forsøg været uden synlige Resultater.

Det gunstige Tidspunkt var nu én Gang forsømt. Udvandringen var ophørt, og efter at Folketallet i de nordslesvigske Amter i Halvfemserne havde naaet Lavtallet, indtraadte der atter henimod Aarhundredets Slutning en jævn Stigning. Hosstaaende Tavle viser Folketallets Bevægelser indenfor de enkelte Amter fra 1867—1905.

De nordslesvigske Amters Folkemængde.

A m t e r n o	1867	1871	1875	1880	1885	1890	1895	1900	1905
Haderslev	59,862	60,335	60,315	60,040	57,204	55,977	55,445	57,195	60,133
Aabenraa	29,264	29,129	29 048	29,559	28.339	27,352	27,830	29,353	30,322
Sønderborg	34,551	34,239	34,453	34,387	32.450	32,201	32,026	32,886	35,307
Tønder	58,903	58,450	56,597	57,109	55,298	55.061	55,375	56,562	57,083
Ialt	182,580	182,153	180,413	181,095	173,291	170,591	170,876	175,996	182,845

Fra 1895—1900 vokser Befolkningen i de nordslesvigske Amter med over 5000 Personer, skønt Udvisningerne i Aarene 1898—99 drev mange i Landflygtighed. Af Tilvæksten falder 1750 Personer paa Haderslev Amt. Stigningen fortsættes i hurtigt Tempo i det følgende Femaar, saa Folketallene fra 1867 overskrides. I disse Aar arbejdede det nordslesvigske Landbrug under gunstige Forhold. Det udviklede og forbedrede de hidtil brugte Driftsmaader efter dansk Mønster, øgede Avlen stærkt i alle Retninger og opnaaede, værnet af høje Toldmure og med fri Adgang til det store tyske Marked, gode Priser for alle Landbrugsprodukter. Med voksende Overskud udvikledes der tillige ny Foretagsomhed, som gav sig Udslag i hurtigt voksende Efterspørgsel efter Landejendomme. Jordens deraf følgende Prisstigning vakte endvidere en Spekulationslyst, som satte mange Gaardslagterfirmaer i travl Virksomhed, og det hjemlige Begjær efter Jord var inden ret længe stærkt nok til at stænge Døren for tyske Nybyggere.

I Halvfemserne var *Staten* imidlertid ogsaa optraadt som Kjøber i Nordslesvig. Finansminister v. Miquel fik først i Halvfemserne Landdagens Samtykke til Salget af de i Nærheden af større Byer eller i Industriegne liggende gammelpreussiske Statsdomæner, som kunde afhændes til høje Priser, imod at de indvundne Kapitaler atter anlagdes i Domæner i Provinser, hvor *Staten* ikke var Jorddrot. Af de paa denne Vis indvundne Kapitaler blev en Del ogsaa anlagte i nordslesvigsk Jord. De første Gaarde kjøbtes midt i Halvfemserne. Derefter fulgte der et heftigt Angreb

under Köllerpolitikken fra 1898—1903. I de sidste Aar har Opkjøbene atter været spredte og tilfældige, enkelte, f. Eks. Buskmose, som ejedes af Landraad v. UsLAR, er tilsyneladende kun kjøbte for at redde tyske Ejere fra økonomisk Ruin.

I alt har Staten hidtil opkjøbt mellem 25 og 30 Landejendomme i Nordslesvig. Helt nøjagtige Oplysninger staar ikke til Raadighed, da Domæneforvaltningen kun aflægger offentlig Beretning om Kjøbet af Ejendomme, som koster over 100,000 Mark. Enkelte nordslesvigske Domænekjøb har desuden kun tjent til Afrunding af større Gaarde eller Statsskove.

Af de opkjøbte Ejendomme var enkelte, saaledes Hjortholm, Kehlet, Lundsgaard, Nygaard og Mandbjærg, tidligere paa danske Hænder, men de fleste er kjøbte af Tyskere. Store-Barsbøl kjøbtes af en falleret tysk Officer, Røddinggaard ved Tvangssalg, Navtrupgaard efter Ejerens Død for at støtte en af Tyskheden fortjent Mands Efterladte, et Par Ejendomme paa Vesteregnen af „Skjærbæk Bank“ for at hjælpe den med Penge. Iøvrigt kappedes forgjældede tyske Proprietærer snart om at sælge til Staten til høje Priser for derefter atter at overtage Gaardene i Forpagtning paa gode Vilkaar. Særlig yndet var denne Fremgangsmaade i Tilfælde, hvor en tysk Ejer stod i Begreb med at afstaa Gaarden til sin Søn. Denne kunde da som Domæneforpagter overtage Fædrenegaarden paa glimrende Vilkaar. Kjøbesummen blev kontant udbetalt. Den Gamle havde sit sikre Underhold, og de øvrige Børn kunde faa en uventet stor Medgift.

I adskillige Tilfælde søgte Sælgerne at skræmme

Regeringen til at give ublu Priser ved at true med, at Gaarden ellers blev solgt til en Dansker. En Dag kom en tysk Sælger i Aabenraa Amt til sin danske Nabo og sagde: „Gjør mig en Tjeneste. Du kjender N. N., der er bekjendt for sit udprægede danske Sindelag. Jeg ved, at han søger en Ejendom. Bed ham om at byde paa min Gaard. Men jeg vil sige Dig paa Forhaand, at Regeringen skal have den. Jeg vil kun have et Bud fra ham for at faa en højere Pris.“ Manden afviste Opfordringen, men ad Omveje fik Sælgeren alligevel det ønskede Bud, som gjaldt Ejendommen med *Besætning og Beslag*. Et Par Dage efter fortalte han med glædestraalende Ansigt, at nu havde Regeringen kjøbt Gaarden *uden* Beslag og Besætning for Tusinde Mark over det gjorte Bud. Ved dette Fif havde han tjent over 20,000 Mark! Dette Tilfælde er Domæneforvaltningen bekjendt.

Under disse Forhold var det ikke saa sært, at Forpagtningsafgiften kun i et Tilfælde gik op paa 4 pCt., mens den for de fleste Domæners Vedkommende holdt sig paa 2,3 pCt. til 3 pCt. af Kjøbesummen. Ofte var de kjøbte Gaarde i en meget forsømt Tilstand. Omfattende Byggeforetagender forhøjede Kjøbesummen. I nogle Tilfælde udførtes de først, efter at Ejendommen var bortforpagtet. Tages der Hensyn dertil, bliver Forpagtningsafgiften endnu ringere i Forhold til Kjøbesummen. Paa hosstaaende Tavle vil man finde de Enkeltheder vedrørende Domænekjøbene, som det er yk kedes mig at samle.

Preussens Domænekøb i Nordlesvig.

E j e n d o m	Størrelse ha	K j ø b e s u m <i>M.</i>	Forpagtningsafgift		Tidligere Ejeres Sinde- lag
			ialt	i pCt. af Kjøbesummen	
Store Barsbøl.	231	151,049	3,500	2,3	tysk
Avgustenburg Herregaard . . .	237	456,025	11,784	2,6	tysk
Ballegaard (Fol).	59	49,736	1,250	2,5	dansk
Bondegaard Ø. Aabøllig	106	56,127	1,685	3	tysk
Sundbølgaard	94	33,678	1,010	3	dansk
Bondegaard Ottersbøl	32	26,738	802	3	tysk
Kehlet	189	350,000	10,293	3	dansk
Navtrupgaard	65	115,000	3,000	2,6	tysk
Taarninggaard	151	221,000	7,000	3,2	tysk
Lundsgaard	166	68,000	2,700	4	dansk
Røddinggaard	ca. 100				tysk
Hjortholm	ca. 75				dansk

Preussens Domænekjøb i Nordsløvig.

Ejendom	Størrelse ha.	Kjøbesum Mk.	Forpagningsafgift		Tidligere Ejeres Sinds- lag
			ialt	i pCt. af Kjøbesummen	
Haraldsholm	293	180,000	5,059	2,8	tysk
Nygaard	181	150,000	4,786	3,2	dansk
Buskmose	266	410,000	10,500	3,5 ¹⁾	tysk
Hørlyk					dansk
Stendetgaard	138	214,880	7,470	3,5	tysk
Rønhave	270	700,000			tysk
Trummers Gaard i Frørup		350,000			tysk
Panhule		170,000			dansk
P. Winthers Gaard i Sost		151,000			tysk
Mandbjærg		197,000		2,5	dansk
Raad		151,000			tysk

¹⁾ Skoven takseret til 110,000 Mk. lagt ind under Statsskovene.

Overfor de 9 i denne Fortegnelse opførte større og mindre Landejendomme, som Staten har købt af *danske* Landmænd, staar et lignende Antal Gaarde, som danske Privatmænd i de samme Aar har købt af *Tyskere*. Dertil hører bl. a. af større Ejendomme Hartspring, Krammark, Grøngaard, Jepsens Gaard i Undelev, Møllers Gaard i Sønderballe, Kalls Gaard i Ejsbøl, Kristoffersens Gaard i Aabenraa, Skovgaard og Vojensgaard. Som Helhed set maa de ved Ejendomshandelen i de sidste ti Aar indtraadte nationale Forskydninger i Nordslesvig derfor betragtes som meget ubetydelige.

Fra 1896—1900 har den preussiske Stat ialt indvundet 19,714,705 Mark ved Salg af Domæner. Af denne Sum er der i de samme Aar anvendt 1,494,100 Mark til Opkøb af Landejendomme i Nordslesvig. Om Statens Salg og Kjøb i dette Aarhundrede savnes der yderligere Oplysninger.

Finansminister Miquel og efter ham en Flok kritikløse Eftersnakkere har forsvaret Statens Opkøb af Landejendomme med en Henvisning til, at Domænegaardene skulde drives som Mønstergaarde og saaledes virke sporende paa hele Egnens Landbrug. Denne naive Betragtning har afløkket nordslesvigske Bønder mangt et Smil. Vel findes der ogsaa dygtige Landmænd mellem Domæneforpagterne, men som Helhed set staar deres Gjennemsnittsdygtighed betydeligt under Bøndernes, og adskillige af dem har drevet og driver et Landbrug, som er til Spot og Spe for hele Nordslesvig. Hvor man end færdes, hører man morsomme Historier om disse „Mønsterbrug“.

Paa en Gaard i Haderslev Vesteramt ansatte Staten en Forpagter, som kom sønderfra. Det første, han tog sig for, var at sørge for Kreaturerne Opdragelse. Smaa Forseelser imod god Tone straffede han med at trække Køerne hjem i Gaarden, hvor han bandt dem til Flagstangen og piskede dem efter Noder. En Dag, da han kom ud i Marken, bissede Kvierne. Det Syn havde han aldrig set før. Stærkt opbidset og meget ulykkelig løb han over til sin Nabo og sagde: „Hvad skal jeg dog gjøre, mine Kvier er blevne sindssyge!“ „Ja, det er meget slemt“, sagde Naboen med et lunt Smil, da Forpagteren forklarede ham Sindssygens Symptomer, „De maa hellere sælge dem. Ellers kan de gjerne smitte Køerne!“ Domæneforpagteren var rede, og Naboen købte dem for en Slik. Det lyder utroligt, men det er virkelig sandt.

Paa en Domæneggaard holdt Forpagteren, en preussisk Reserveofficer, sit Indtog med Bøsse, Taske og Hund. Jagttiden var ikke inde, men han gav sig uden videre til at skyde Storke i Engene og vakte dermed alle sine Naboers levende Uvilje og Harme. — Landbruget, som denne Foregangsmand driver, minder stærkt om det, Hr. v. Rambow i Fritz Reuters Landmandsliv søgte at indføre, da han kom hjem fra Militæret. Han er altid til Hest, har sin „Adjutant“, som ligeledes er til Hest, og udsteder sine Ordre med militær Præcision.

Statens Ejendomskjøb, som falder i en Periode, hvor Befolkningen vokser stærkt og Tiderne er gunstige for Landbruget, har selvfølgelig i høj Grad bidraget til at drive Ejendomspriserne til Vejrs. Talrige

Gaardslagterfirmaers Opkjøb virker i samme Retning. Landejendommene er derfor i de senere Aar blevne meget dyre i Nordslesvig. En Prisstigning af 30—50 pCt. i Løbet af en halv Snes Aar er ret almindelig. Skjønt dette er forbundet med mange Ulemper for Kjøberne, er det dog nationalt set til Held for Befolkningen. Prisstigningen har nemlig ikke blot lukket Nordslesvig for tyske Nybyggere, men den har tillige i høj Grad styrket den danske Bondestand ved at øge dens Kredit og højne dens Velstand.

XI.

I Blade, som vedligeholdte intime Forbindelser med Overpræsident v. Köller, rettedes der i Efteraaret 1899 heftige Angreb paa Biskop Kaftans Patriotisme. Noget efter meddelte de samme Blade, at Dr. Kaftan vilde blive udnævnt til Generalsuperintendent i Holsten, og at Pastor Jacobsen i Skjærbæk, som paa dette Tidspunkt var Overpræsidentens særlige Tillidsmand, var udset til Biskop i Slesvig.

Rygtet vandt almindelig Tiltro og satte straks Gejstligheden i Bevægelse. I „Kropper Kirchlicher Anzeiger“ tog Pastor Paulsen i Kropp Kampen op med den politiske Presse. „Biskop Kaftan“, skrev han, „er kommen galt fra det hos de politiske Skribenter, fordi han ikke vil være Bøddel i Nordslesvig. — — — Vi har dog en anden Mening om Kirkens og dens Tjeneres Sysselsættelse og Virksomhed, end den, at de skal nedværdiges til at være sorte Gendarmer. Vi vil ikke indblandes i nogen som helst Politik, og Kirken

har absolut ikke at gjøre Bøddeltjeneste for Staten. — — Det er ikke vor Sag at bryde en Landse for Biskoppen. Vi vil betragte Sagen helt objektivt, men vi siger: hele Landet vil enstemmig protestere imod det uhørte Forlangende, at Biskoppen i Slesvig skal være Gendarmofficer for øjeblikkelige politiske Luner.“ I „Schleswig-Holstein-Lauenburgisches Kirchen- und Schulblatt“ indrykkede 195 slesvigske Provster og Præster i de samme Dage en Tillidserklæring til Dr. Kaftan, hvori de rolig men bestemt udtalte Ønsket om at beholde ham som Biskop i Slesvig. Overpræsident v. Köller maatte boje sig for denne Stemning og lade sin Plan falde. Snart skulde det vise sig, at han havde Grund til at være Gejstligheden taknemmelig, fordi den ved sin energiske Modstand havde spærret Pastor Jacobsen Vejen til Slesvigs Bispestæde.

Christian Johannes Jacobsen blev født i Haderslev 1854, hvor hans Fader, som efter Krigen blev Præst i Starup, den Gang var Lærer ved Latinskolen. I 1884 blev han valgt til Præst i Skjærbæk, og faa Aar efter begyndte han at tildrage sig Opmærksomhed i videre Kredse som Selskabsmand, Politiker og Grundlægger af en Mængde økonomiske Foretagender, der alle blev stillede i Fortyskningens Tjeneste.

I 1890 startede Pastor Jacobsen Skjærbæk Bank. Derefter fulgte i hurtig Rækkefølge Oprettelsen af en Arbejderforening, en Væveskole, en Nybyggerforening, et Rederi, et Badested, et Teglværk, et Dampbageri, en Tørvfabrik, en Lervarefabrik og et Selskab til Anlæg og Drift af Karpedamme. Pengene til alle disse storstillede Andels- og Aktieselskaber indsamlede han

for det meste paa Agitationsrejser i Tyskland, hvor han holdt højstemte Foredrag om sit Fortrykningsarbejde. Særlig Støtte fandt han hos „Alldeutscher Verband“.

Banken var Midtpunktet i hans Virksomhed, men den blev ledet med en utrolig Letsindighed. Kunde Folk ikke faa Penge andet Steds, gik de i disse Aar til Skjærbæk, hvor man ikke tog det saa nøje med Sikkerheden, naar Laansøgeren blot præsenterede sig som tysksindet. Det var et vildt Jag efter ydre Resultater. Tabene meldte sig derfor snart, og midt i Halvfemserne havde Banken allerede et betydeligt Underskud.

Men paa dette Tidspunkt traadte Pastor Jacobsen stærkere frem som politisk Agitator. Han blev valgt til Næstformand i den tyske Forening og vandt en Popularitet indenfor de Kredse, der sluttede sig til Foreningen, som muliggjorde ham Startningen af ny Foretagender og Indsamlingen af betydelige Pengemidler. Og da Hr. v. Köller noget senere overtog Overpræsidiets, vandt han straks hans Øre og dermed tillige hans daadkræftige Bistand.

Kritikken, som vovede sig frem imod hans tvivlsomme Foretagender, blev ubarmhjertigt slaaet ned. Landraad Mauve, som havde brudt med ham, blev nødt til atter at bejle til hans Gunst. Landraad v. Us-lar maatte, som tidligere paavist, udbede sig hans Bistand, da det gjaldt om at skaffe Penge af „Preusserkassen“ til Købet af „Dannevirke“. Hr. v. Köllers Forsøg paa at løfte ham op paa Slesvigs Bispestol glippede ganske vist, men han beholdt Overpræsidentens Bevaagenhed, blev dekoreret med den røde Ørn

og prist i den regeringsvenlige Presse som en fremragende Økonom og genial Fortrykningsmand.

Ved Midsommerstid 1900 fejrede Hr. v. Köller Bispeæmne en Midsommersfest paa Rømø, hvoraf et tysk Blad gav følgende Skildring:

„Under Pastor Jacobsens Anførsel drog Krigerforeningen ned til Stranden, hvor der brændte et mægtigt Baal, hvis Gnister knitrende steg til Vejrs fra Tjæretønderne. Et ejendommeligt Trylleri greb Sjælen: Havets Brusen, Midsommerbaalets blussende Luer, som højt flammende slog op imod den mørke, skydækkede Himmel, og i Baalets Skjær Pastor Jacobsen, som holdt en pragtfuld, af oprindelig Eddakraft og stolt Germanisme fyldt Prædiken til Havet. Dertil Tonerne af patriotiske Melodier. Sandelig, det var en smuk stemningsrig Fest, fuld af dybt gribende Virkning! Senere holdtes der kraftige Taler i „Kejsershallen“: Pastor Jacobsens oratoriske Mesterskab var af tændende Virkning. Bankdirektør Lassen talte i djærve Ord maalbevidst og energisk om Situationen og Tyskhedens Kulturopgaver i Nordslesvig. Og Glassene klang.“

I 1901 mødte Pastor Jacobsen som Nordslesvigs Repræsentant ved en Fest, som Hr. v. Köller gav i Slesvig. Folkevittigheden havde allerede den Gang dødsdømt hans Foretagender, men Administrationen lukkede omhyggeligt Øjnene for, hvad hvert Barn i Nordslesvig pegede Fingre ad. Da Pastor Jacobsen lagde Grundstenen til et nyt Posthus i Skjærbæk, havde han endnu Galgenhumør nok til at lade sin Datter fremsige et Digt om „Rhederiet uden Skibe, Badestedet uden Vand, Banken uden Penge og Teglværket uden Ler.“ Og under Festen indløb der Takketelegrammer

til den store Mand fra Statssekretær Kraetke, Overpræsident v. Köller, Regeringspræsident Koszierowski og Landraad Becherer.

Nogle Maaneder efter blev Pastor Jacobsen efter den tyske Forenings Forslag og med Regeringens Samtykke opstillet som tysk Rigsdagskandidat i første Valgkreds. Landraader og Amtsforstandere, Præster og Lærere, Dommere og Gendarmer droge i sluttet Fylking i Leding for ham. I Borgerforeningen i Haderslev præciserede han den 22. Febr. 1902 sit Standpunkt:

„Vi takker Regeringen, fordi den endelig er bleven haard. Ligesom en Fader vaager over, at Freden bevares i hans Hus, og ikke taaler Fredsforstyrrelser indenfor dets Døre, saaledes er ogsaa vor Landsfader haade berettiget og forpligtet til at gaa frem paa samme Vis. Vi takker ham, fordi han endelig har grebet til med den faste Haands Politik, thi kun den er rigtig.“

Dermed naaede Pastor Jacobsen Højdepunktet af Indflydelse, Anseelse og Magt. Aaret efter ramlede alle hans Foretagender sammen.

Kreditbanken i Skjærbæk, en Andelsbank, som blev oprettet i 1889, var Midtpunktet i Pastor Jacobsens Virksomhed. Grundlagt med en ubetydelig Andelskapital voksede Banken hurtigt, saa den efter ti Aars Forløb havde 1045 Andelshavere med 1584 Forretningsandele. Hver Forretningsandel var paa 200 Mark, hvoraf Halvdelen var kontant indbetalt. Balancen af 31. Decbr. 1901 fastsatte Andelskapitalen til 362,400 Mark.

Banken blev efter faa Aars Forløb ledet med en grænseløs Letsindighed. I 1895 arbejdede den allerede

med Underbalance, men de offentliggjorte Regnskaber opviste desuagtet betydelige Overskud. Der dannedes Reservefond, og Andelshaverne fik indtil 1898 6 pCt., derefter endnu 5 pCt. Dividende, til Sammenbruddet kom. Sidst i Halvfemserne var alle forretningskyndige Folk i Nordslesvig enige om, at Banken arbejdede saa vildt, at det maatte ende med Forskrækkelse. Fjernere-staaende Sagkyndige, som ikke kjendte Arbejdet i det enkelte, delte denne Opfattelse. Da Pastor Jacobsen saaledes i Efteraaret 1898 ansøgte om at faa Banken optaget i „Allgemeiner Deutscher Genossenschaftsverband“, afslog denne højt ansete Forenings juridiske Konsulent, Dr. Krüger, Optagelsen af følgende Grunde: „Efter at jeg har prøvet Statuttet og Aarsberetningen, forekommer det mig at være ret betænkeligt at optage Andelsselskabet i Forbundet. Foreningen er et v. Brochsk Interessentskab, som foruden Bankforretning ogsaa driver andre Virksomheder. Det er bl. a. engageret i Bygning af Arbejderboliger, Nybyggerforretninger, i en Skole for Kunstvæveri, et Dampteglværk m. m. Til disse Foretagender staar Midlerne i det uheldigste Forhold. I det sidste Aar er 3,300.000 Veksler diskonterede, og deraf er atter 3,280,000 Mark rediskonterede.“¹⁾

Skjønt dette var de Sagkyndiges vel overvejede Dom, fandt Pastor Jacobsen, takket være den nationale Frases Magt, beredvillig Understøttelse fra mange andre Sider. For at højne Bankens Anseelse udadtil gav han den et raadgivende Udvalg. I dette fik

---

¹⁾ „Blätter für Genossenschaftswesen“ 1903.

den altsyske Forenings Formand og Sekretær, Rigsdagsmændene Professor Hasse og Dr. Lehr, Sæde ved Siden af tidligere Landraad i Haderslev Overregeringsraad Schreiber, Professor Sach og den tyske Forenings Spidser Landretsdommer Schwarz og Amtsdommer Lindemann. Udvalget talte ialt 12 Medlemmer, „gode patriotiske Mænd“, som stillede deres Navne til Raadighed og letsindigt underskrev Aarsregnskabet uden først at prøve det. Og Regnskabet var glimrende. Det opviste 31. December 1900 henved 11,000 Mark Nettofortjeneste, skjønt Banken allerede paa dette Tidspunkt havde en Underbalance paa over 200,000 Mk.!

De mange velkendte Navne lettede i høj Grad Agitationen i Tyskland. Paa lange Rejser hvervede Pastor Jacobsen ny Medlemmer i Hundredevis. Samtidig solgte han paa disse Rejser for henved 200,000 Mark Gjældsbeviser. Men Bankens Kasse var bundløs, og 1901 var den i den største Forlegenhed. I April bad Pastor Jacobsen den preussiske Indenrigsminister om et Laan paa 135,000 Mark, men da Landraad Becherer paa Ministerens Forespørgsel betegnede Laanet som usikkert, fik Banken det ikke.¹⁾ Ud paa Sommeren skrev Jacobsen atter til Indenrigsministeren, og da det ikke hjalp, rejste han ned til Overpræsident v. Köller for at søge hans Hjælp. I Avgust blev Landraad Becherer derpaa kaldt til Slesvig. Her forelagdes der ham et Brev, som Pastor Jacobsen havde skrevet til Indenrigsministeren sidst i Juni. I dette Brev bad han meget indtrængende om et Laan under

---

¹⁾ Edfæstet Vidnesbyrd af Landraad Becherer 3. Oktober 1904 i Landretten i Flensborg.

Henvisning til, at Overpræsident v. Köller havde lovet at støtte ham. Resultatet blev nu, at den preussiske Statsbank ydede Skjærbæk Bank et Laan paa 90,000 Mark. Til Gjengjæld forlangte Overpræsidenten efter Landraadens Forslag, at Banken skulde stilles under Statstilsyn. Dette gik Pastor Jacobsen villig ind paa, det kunde kun styrke dens stærkt svækkede Anseelse udadtil og gav Paaskud til at forlange flere Penge. „Naar jeg ikke tager fejl“, erklærede Landraad Becherer som edfæstet Vidne,¹⁾ „blev der ialt i dette Aar af Staten ydet Banken en Kredit af 650,000 Mark.“ Desuden fik den med Landraadens Hjælp et Laan paa 100,000 Mark fra Delbrück & Sohn i Berlin og 70,000 Mark af Kredssparekassen i Haderslev. Dermed var de værste Huller stoppede — indtil videre. Og Aaret 1901 afsluttedes paa et Tidspunkt, da Banken havde et Underskud paa en kvart Million, med et Nettoudbytte paa 7000 Mark. Som Medlem af Tilsynsraadet undertegnede denne Gang ogsaa en Regeringskommisær, Amtsforstander Winter v. Adlersflügel, den falske Balance.

Med Regnskabet udsendtes en Aarsberetning, hvori det bl. a. hed:

„Kreditbanken har, for at byde sine Interessenter, som bor spredt over hele Riget, en vis Garanti for en ordentlig Forretningsførelse, truffet en Overenskomst med den kgl. Statsregering, hvorefter Kreditbanken underkaster sig en Regeringsrevisors Revision og faar en Regeringskommisær til Medlem af Tilsynsraadet.

---

¹⁾ Retsforhandling i Landretten i Flensborg 3. Oktbr 1904.

Den kgl. Revisors første Revision fandt Sted fra den 11. til den 15. Septbr. 1901 og havde til Følge, at Regeringen foreslog den konstituerede Amtsforstander v. Winter til Regeringskommisær og Medlem af Tilsynsraadet. Samme valgtes og beklæder nu Stillingen som Formand for Tilsynsraadet. Paa denne Maade er det opnaaet, at Kreditbanken i Skjærbæk, som staaende under en Regeringskommisærs Tilsyn og underkastet den kgl Regerings Revision, tør regne paa ogsaa at blive anset for et til sikker Anlæggelse af Sparepenge egnet Institut af saadanne Kapitalister, som kun anlægger deres Kapitaler imod den allerstørste Sikkerhed.“

Beretningen var undertegnet af Regeringskommisæren Winter von Adlersflügel som Formand for Tilsynsraadet. Aaret efter konstateredes der et betydeligt Underskud. Og under en følgende Retssag betegnede sagkyndige Revisorer Bankens Regnskab som „forvirret“, dens Bøgføring som „utilladelig“ og „under al Kritik slet“. Dette maa hverken Regeringsrevisoren eller Regeringskommisæren have opdaget, thi ellers vilde de dog næppe i den Grad have ført Offentligheden bag Lyset, som det skete med denne Aarsberetning.

Paa dette Tidspunkt — altsaa efter at Regeringen allerede havde ydet Pastor Jacobsen et Tilskud paa 650,000 Mark til hans dødssyge Anstalter — var det, han blev kaaret til Rigsdagskandidat i første Valgkreds. Overpræsidenten og Regeringen godkjendte Kandidaturen. Fremtrædende Tyskere i Valgkredsen opfordrede i svulstige Udtryk Vælgerne, især alle dem, der havde „baaret Kejserens Æresdragt“, til at træde i Skranken for den store Patriot, og den tyske Presse løftede ham til Skyerne. Men i Skjærbæk var For-

tyskningskarossen kjørt fast i Dyndet, og Regeringens Forspand var ikke stærke nok til at trække den i Land.

Ud paa Sommeren 1902 meddelte Regeringskommisæreren Landraad Becherer, at han havde fundet en af Pastor Jacobsen udstedt Vexel paa 99,000 Mark i Banken. Landraaden tog straks til Skjærbæk og forlangte Sikkerhed af Præsten. Men han fik Svar paa Tiltale: „Skal dette være Lønnen for mine Fortjenester og Indfrielsen af de Løfter, Overpræsidenten har givet mig“,¹⁾ raabte Pastor Jacobsen forbitret. Banken fik ngen Sikkerhed, men Undersøgelsen fortsattes, og noget efter konstateredes det, at Banken uden Tilsynsraadets Vidende og Samtykke havde ydet ham og hans Foretagender en Kredit paa over 300,000 Mark.²⁾ Regeringen blev nu betænkelig. I September blev Pastor Jacobsen tvunget til at træde tilbage som Bankdirektør. I de foregaaende Maaneder havde han endnu paa vidtstrakte Agitationsrejser i Tyskland søgt at skaffe Banken Penge paa forskjellig Vis. Den tyske Presse havde gjort virksom Reklame for ham under Valgkampagnen, og han havde en rig Høst. Senere offentliggjorte Breve giver et godt Indblik i hans samvittighedsløse Agitation³⁾: Men hvad han skrabadet sammen, var kun et Stænk i Ørkenen. I sin Fortvivelse søgte han en ny Udvej. Blandt hans mange Foretagender var ogsaa „Nordslesvigsk Karpeavlsselskab“, som ialt bestod af tre Personer. Det ejede tre

---

¹⁾ Landraad Becherers edfæstede Vidnesbyrd.

²⁾ Skrivelse af Septbr. 1903 fra Bankdirektionen sign. F. Schade, Paak til Bankens Andelshavere.

³⁾ „Schleswigsche Grenzpost“ d. 29. Oktbr. 1903.

magre Gaarde, som Pastor Jacobsen havde kjøbt for 66,000 Mark, og hvorpaa der ialt var udført Arbejder for 13,000 Mark. Paa dette Selskabs Ejendomme søgte han i sin Nød at rejse et Laan paa $\frac{1}{2}$ Million Mark! Der blev — i Oktober 1902 — udsendt et glimrende Prospekt. Karpeavlens „national-økonomiske Nødvendighed“ paavistes. Ejendommenes Fortrinlighed fremhævedes i stærke Udtryk, og de opførtes til følgende Værdier: 1600 Morgen¹⁾ à 450 Mark, skikket til Anlæg af Karpedamme, 540 Morgen Ager og Eng à 250 Mark, ialt Jorder til en samlet Værdi af 855,000 Mark. Endvidere Bygninger, Inventar m. m. til en Værdi af 155,000 Mark. Ialt fik de tre magre Hedegaarde, som med de udførte Arbejder havde kostet 79,000 Mark, saaledes paa Papiret en Værdi af 1 Million 10 Tusinde Mark. Det søgte Laan paa $\frac{1}{2}$ Million skulde indføres paa 1. Prioritet, forrentes med $4\frac{1}{2}$ pCt. og afdrages med mindst 10,000 Mark aarlig fra 1. Januar 1910. Det lykkedes imidlertid heller ikke Præsten, som havde rejst flere Hundrede Tusinder til lignende Foretagender, at skaffe Penge ad denne Vej. Krediten var udtømt. Men Bankens Underskud kunde ikke længere skjules. Da Aarsregnskabet for 1902 blev opgjort, fastsattes det til 369,967 Mark, og saa omfattede Aktiverne endda en Mængde daarlige, ja til Dels værdiløse Fordringer.

Denne Balance vakte Bestyrtelse i Slesvig. Overpræsidenten og Regeringen havde vistnok ikke troet, at det var saa galt fat. Der blev straks sammenkaldt

---

¹⁾ 1 Morgen ca. $\frac{2}{3}$ Tønde Land.

en Konference, som skulde udarbejde Forslag om, hvad der nu var at gjøre. I denne Konference deltog Regeringsraad Leidig, Slesvig, Bankdirektør Schwandt samt Revisorerne Pagge og Jensen, Kiel, Amtsforstander Winter v. Adlersflügel og Bankdirektøerne Schade og Paak, Skjærbæk. Efter at der var plejet Underhandlinger med tidligere Bankdirektør Lassen, besluttede Konferencen at forhøje Aktiverne med 100,000 Mark, saa Underskuddet kun blev 269,967!¹⁾ Dernæst blev det besluttet, vistnok efter Regeringens Ønske, at holde Sagen hemmelig indtil videre. Rigsdagsvalgene stod for Døren, og det vilde selvfølgelig kunne have uheldige Følger, hvis Skandalen kom for Dagen, før de var overstaaede. Det var en kritisk Tid for Administrationen. Det gjaldt om at forpurre Pastor Jacobsens Gjenvalg, uden at Offentligheden fik Besked om Sagerne Stilling. Præsten vilde imidlertid ikke rømme Marken; han kæmpede nu for Eksistensen. Den 14. Marts 1903 samledes Tyskernes Tillidsmænd fra første Valgkreds i Rødekro for at opstille Rigsdagskandidaten. Ukjendte Magter, som virkede i det Skjulte, havde afpresset Pastor Jacobsen et skriftligt Afkald paa Gjenvalg, men hans fortrolige Medarbejder, Bankdirektør Lassen, mødte i Spidsen for en Skare blinde Tilhængere og erklærede, at de desuagtet var fast bestemte paa at opretholde hans Kandidatur. Nu var gode Raad dyre. Forsamlingens, af Administrationen i Forholdene indviede og om Regeringens Ønsker

---

¹⁾ Arminius: „Gewalt geht vor Recht“, S. 38.

underrettede Leder, Rektor Spanuth fra Haderslev, foreslog som en sidste Udvej Nedsættelsen af et Udvalg, som efter at have modtaget fortrolige Meddelelser kunde fremsætte Forslag. Udvalget blev nedsat og indviet i Sagen. Efter dets Forslag vedtog Forsamlingen derefter at opstille Dr. Hahn som Rigsdagskandidat, idet den samtidig takkede Pastor Jacobsen for hans opofrende Arbejde. Dermed var Borddugen overskaaret. Regeringen havde omsider indset, at de Skjærbækske Foretagender ikke kunde holdes oven Vand, og lod derfor Pastor Jacobsen falde.

Nu fulgte Begivenhederne Slag i Slag. Den 1. April blev Væveskolen erklæret fallit. Først i Maj ramtes Karpeavlsselskabet af samme Skjæbne, og samtidig blev der stillet Straffeandragende imod Pastor Jacobsen, som sigtedes for Svindleri, under Henvisning til, at han havde sikret sig en Provision af 200,000 Mark ved Selskabets Stiftelse. Sagen vakte megen Opsigt. En Medarbejder ved „Hejmdal“ søgte en Samtale med Pastor Jacobsen, og han udtalte sig ved denne Lejlighed meget aabent om Forholdene. Til almindelig Overraskelse udtalte han sig tillige skarpt imod Udvisningerne, Politichikanerne, kort sagt hele Tvangssystemet. I et Brev til „Hejmdal“ karakteriserede han nogle Dage senere Tvangspolitikken som *uretfærdig og kortsynet*, som en Politik, der „ligefrem *skadede* den tyske Sag“. „Jeg er overbevist om“, tilføjede han, „at det store Flertal af mine tysksindede Landsmænd er af samme Mening som jeg.“ „Dette Brev“, skrev „Frankfurter Zeitung“, besegler Sammenbruddet af hele Undtagelsespolitikken i Nordslesvig. Kredsbladet

i Sønderborg har rigtignok søgt at paavise visse politiske Resultater af Tvangspolitikken, om det end indrømmer, at den ikke kan staa for en fra et ethisk Synspunkt afsagt Dom. Men enhver indre Politik er domfældt, naar den ikke kan maales med den borgerlige Morals Maalestok. Vil man nu endelig drage den rette Lære af de indvundne Erfaringer?“

Foreløbig drog Regeringen dog kun tilsyneladende den Lære, at Pastor Jacobsen skulde bekæmpes, tilintetgjøres. Hans Brud med Tvangspolitikken hørte til de Synder, der ikke tilgives. Konsistoriet suspendede ham som Præst, Regeringen kasserede ham som Skoleinspektør, den tyske Forening afsatte ham som Næstformand og udstødte ham af Foreningen.

Og da Rigsdagsvalgene, som faldt midt i Juni, var vel overstaaede, indleddedes Retsforfølgelserne med Udsendelsen af Bankens Regnskab for 1902. Om Aaret end, hed det i Bankens samtidig udsendte Aarsberetning, finansielt set har været uheldigt, er der dog paa den anden Side i Aarets Løb indført Reforme, som sikkert vil blive til Velsignelse for Banken; med hvilken Regeringen fører et stadigt Tilsyn. „Og saaledes“ sluttede den, „har vi den fulde og berettigede Overbevisning, at Banken nu gaar en betrygget og snart ogsaa Vinding bringende Fremtid i Møde.“ Regnskabet var nu undertegnet af F. Schade og H. Paak, Bereretningen af Amtsforsander Winter v. Adlersflügel. Disse tre Herrer præsenterede sig dermed overfor Offentligheden som Regeringens særlige Tillidsmænd.

Paa Generalforsamlingen, som Amtsforsanderen aabnede den 1. Avg., var endvidere Landraad *Becherer*

til Stede som Regeringens særlige Repræsentant. Bankdirektør Schade fældede ved denne Lejlighed den skarpeste Dom over Bankens tidligere Leder, Pastor Jacobsen. Han sigtede ham for falsk Bogføring, Opstilling af falske Balancer m. m. m. Drevet af en brændende Ærgjærrighed havde han kastet Banken ind i vilde Spekulationer for at opnaa ydre Resultater. Den havde været en Malkeko for hans letsindigt grundlagte Foretagender. Derimod havde Nybyggerne betalt 6—8 pCt. Rente af deres Laan. Jacobsen havde misbrugt Medlemmernes Tillid paa den skammeligste Maade og bar nu Ansvaret for Tabet af en halv Million Mark.

Pastor Jacobsen fik saaledes hele Skylden, og han fortjente ogsaa Hovedparten af den. Men Regeringens Tillidsmænd glemte at tilføje, at Tabene aldrig vilde have naaet et saadant Omfang, hvis Overpræsidenten, Regeringen, Landraaden, den altske Forening, den tyske Forening i Nordslesvig og den statsunderstøttede Presse ikke i Aarevis havde gjort alt muligt for at udbrede Jacobsens Ry og styrke hans Anseelse. Alle disse Kredse med Hr. v. Köller i Spidsen var derfor i høj Grad medansvarlige for Katastrofen.

Under Forhandlingerne, som knyttede sig til Aarsberetningen, meddelte Landraaden, at Regeringen vilde laane Banken 650,000 Mark til 2½ pCt. Rente og yderligere give den et rentefrit Laan, stort nok til at sikre dens Bestaaen. Banken kunde derfor arbejde videre om end med Tabet af Andelskapitalen.

Umiddelbart før Generalforsamlingen havde Banken fremtvunget Pastor Jacobsens Konkurs. Pas-

siverne fastsattes til 700,000 Mk., Aktiverne kunde, viste det sig senere, ikke dække Konkursens Omkostninger.

I de følgende Maanedor fulgte andre Fallitter. Først kom Turen til „Badestedet Lakolk“ paa Rømø. Det var grundlagt med en Aktiekapital paa 30,000 Mark, som lidt efter lidt var bleven forhøjet til 419 000 Mark. Regnskabet var i den største Uorden. Hovedbogen var „ved et Uheld“ brændt inde i Selskabets ildfaste Pengeskab. Ved en retslig Undersøgelse afsløredes der Uregelmæssigheder, som midlertidig medførte hele Bestyrelsens Arrestation.

Aaret efter fulgte Processerne. Først kom Væveskolen. Pastor Jacobsen og Bogholderne Rabe og Petersen stod anklagede for Begunstigelse og Opstilling af falsk Balance. Det oplystes, at Fallitboet vilde give 30 pCt Statsadvokaten foreslog 6 Maaneders Fængsel og 1000 Mark Bøde for Jacobsen, 1 Maaneders Fængsel og 500 Mark Bøde for hver af de andre Anklagede. Dommen lød paa 2 Maaneders Fængsel og 900 Mark Bøde for Jacobsen, 1 Maaneders Fængsel og 600 Mark Bøde for Rabe og Petersen. — Den næste Proses omfattede Banken og en Del af de øvrige Foretagender. Pastor Jacobsen og tidligere Bankdirektør Lassen stod anklagede for Begunstigelse og Opstilling af falsk Balance. Af Forhandlingerne fremgik, at Lassen, som oprindelig havde været Gendarm og ikke kjendte Bogholderiet, havde ført Bøgerne med en utrolig Skjødsløshed. Gaardhandelen havde bragt Tab, skjønt Regeringen, hvad en Regeringsraad udtalte som edfæstet Vidne, havde kjøbt flere Gaarde af Banken for at støtte den. Teglværket, Dampbageriet og andre af

Banken startede Foretagender havde arbejdet med Tab og opviste store Underskud. Pastor Jacobsen fremhævede til sit Forsvar, at han ikke havde arbejdet i „kapitalistiske Interessers menihøjere Formaals Tjeneste.“ Som Bevis anførte han Landraad v. Uslars Forsøg paa at bruge Banken som Skjærnbrædt for Regeringen ved Købet af „Dannevirke“. Af Hensyn til disse ideale Formaal havde Overpræsident v. Köller lovet at støtte Banken, men Løftet var kun delvis bleven indfriet. Statsadvokaten foreslog 10 Maaneders Fængsel og 2000 Mark Bøde for hver af de Anklagede. Retten frikendte Jacobsen og idømte Lassen en mindre Pengebøde

Derpaa kom „Lakolksagen“. Pastor Jacobsen, Lassen og fem andre Herrer af Selskabets Bestyrelse var anklagede for Opstilling af falsk Balance, uordentlig Bogføring m. m. Under Forhandlingerne, som gav et afskrækkende Billede af Skjødesløshed, Uorden og Letsindighed, laa forkullede Rester af den brændte Hovedbog, som skulde have indeholdt Beviser for strafbare Handlinger, paa Bordet foran Retten. Statsadvokaten foreslog 3 Maaneders Fængsel for Jacobsen, 1 Maanedes Fængsel for Lassen og Pengebøder for de øvrige Anklagede. Retten frikendte dem alle af Mangel paa Bevis.

Skjærbækaffærerne var dermed afslørede foran Rettens Skranke. Hvad alle opmærksomme Iagtagere længe havde vidst, hvad kyndige Forretningsfolk med Lethed kunde slutte sig til, hvad den saglige Kritik forlængst havde udtalt, var nu retsvitterligt. Skandalerne overraskede ikke den danske Befolkning. Saa-

ledes havde den bedømt Skjærbækaffærerne i Aarevis. Saaledes havde den bedømt Pastor Jacobsen, da Overpræsident v. Köller søgte at faa ham udnævnt til Biskop, og da den tyske Forening opstillede ham som Rigsdagskandidat, mens Bureaukratiet lyste sin Velsignelse over Valget. Men Retssagerne vakte alligevel Forbavselse, fordi de viste, i hvilken Grad det preussiske Bureaukrati havde været slaaet med Blindhed, hvor evneløst det havde staaet overfor Bedømmelsen af praktiske Spørgsmaal, hvor slet Regeringen havde været underrettet om Forholdene, hvor ynkeligt Landraaderne havde bejlet til Pastor Jacobsens Bistand, da han stod paa sin Magts Tinde, bestraalet af Hr. v. Köllers Sol, og hvilken Umage, de siden havde gjort sig for at holde ham oven Vande, vel vidende, at hans Fald skaanselsløst vilde blotte Forvaltningens Brøst og dens grove Udskejelser under Köllerpolitikken. Og Forbavselsen voksede, da Pastor Jacobsen begyndte at gaa angrebsvis frem, først imod Amtsforstanderen, senere tillige imod Landraaden.

I et Straffeandragende til Statsadvokaten sigtede Pastor Jacobsen først Amtsforstander Winter v. Adlersflügel for paa ulovlig Vis at have opkrævet 500 Mark til sit „sorte Fond“ for en Bosættelsestilladelse til en dansk Undersaat. Andragendet fandt Vej til den danske Presse, og den 19. Febr. 1904 stod tre danske Redaktører, Pastor Jacobsen og Frue samt en Aviskorrespondent fra Skjærbæk for Landretten i Flensborg, anklagede for Fornærmelser imod Amtsforstanderen. Regeringen var repræsenteret af Overregeringsraad Lembke og Landraad Becherer. Under

Forhandlingerne udtalte Amtsforsnderen, at han „havde straffet som Privatmand, hvor Loven ikke til-
lod ham at straffe som Embedsmand“. Af en Mand i
Skjærbæk havde han saaledes opkrævet 30 Mark paa
ulovlig Vis. Af Gaardejer Otzen i Vesterbæk havde
han opkrævet 500 Mark for en Bosættelsestilladelse,
men af disse Penge skulde Fattiggassen i Skjærbæk
have 300 og Fattiggassen i Raaager 200 Mark. En
Gendarm erklærede imidlertid, at Amtsforsnderen en
Dag havde givet ham Ordre til at afhente de sidste
200 Mk., „da hans Penge var slupne op“, og et andet
Vidne udtalte: „Jeg var tilfældigvis paa Amtsfors-
nderens Kontor, da Gendarmen kom med Pengene.
Amtsforsnderen sagde da: Disse Penge har jeg af-
blokket Otzen. Vi vidste ikke, om han var tysk eller
dansk Undersaat. De gaar nu til mit *sorte Fond*, som
benyttes til Propaganda for den tyske Sag.“¹⁾ Et
tredie Vidne oplyste, at en af Amtsforsnderens Med-
arbejdere havde udtalt: „Jeg kan ikke længere ar-
bejde sammen med Amtsforsnderen, thi alt hvad han
foretager sig er Løgn, Svindel og Bedrageri, hvis jeg
vil, kommer baade han og Landraaden i Fængsel eller paa
Fæstningen.“²⁾ Statsadvokaten tog derefter Klagerne
imod de tre Redaktører tilbage, og de øvrige Anklagede
blev frifundne.

Pastor Jacobsen havde endvidere i Straffeandragen-
der til Statsadvokaten og Overstatsadvokaten sigtet

---

¹⁾ Telegrafembedsmand Becker fra Tønder som edfæstet
Vidne i Landretten den 19. Februar 1904.

²⁾ Brødhandler Wienberg for Landretten d. 19. Febr. 1904.

Amtsforstanderen for grove Falsknerier og Bedragerier ved Valgene. Straffeandragendet, som Landdagsmand Julius Nielsen fremdrog i den preussiske Landdag, havde følgende Ordlyd :

„I Marts 1903, da Kommuneraadsvalget i Skjærbæk var forestaaende, havde de tyske Tillidsmænd i Forvejen en Samtale i Centralhotellet. Den konstituerede Amtsforsender v. Winter, som havde opstillet Valglisterne, bragte dem med. Ved at prøve dem fandt man, at Valget af en tysk Repræsentant i første Klasse var udelukket, fordi Danskerne havde en Stemmes Flertal.

Derpaa ændrede Hr. v. Winter Valglisten, henholdsvis lod den ændre ved sin Skriver Westermann. Hr. Poehlemann blev indført i første Klasse, skjønt han efter sin Skatteydelse ikke hørte hjemme der, og en Dansksindet, som betalte højere Skat, blev skrevet ned fra første i anden Klasse.

Bevis: Skatliste og Valgliste. Vidnesbyrd af Stationsforstander Abraham, Postmester Hänisch og Hr. W. Lassen, Skjærbæk, i hvis Nærværelse han erklærede, at han vilde forfalske Valglisterne. Ved samme Lejlighed sagde Amtsforsenderen: Naar jeg paa denne Maade faar Poehlemann ind, er der Stemmelighed i første Klasse, saa træffes Afgjørelsen ved Lodtrækning og da Loddet skal trækkes af mig, skal jeg nok sørge for, at det træffer den tyske Kandidat.

Ved Valget traf alt ind. Poehlemann valgte i første Klasse, der var Stemmelighed, og den ved v. Winter foretagne Lodtrækning, under hvilken rigtignok ogsaa Modstanderne maatte faa Mistanke om, at det ikke gik ærligt til, bragte det ønskede Resultat.

Bevis: Vidnesbyrd af Stationsforstander Abraham, Skjærbæk, Hr. Max Rabe og Hotelejer Lassen. De paafaldende Manipulationer ved Lodtrækningen: Vidnesbyrd af Gaardejerne Chr. Thygesen, Skjærbæk, og P. Bejer, Barsbøl.

Efterskrift: I Tilslutning og til videre Bevis bemærker jeg, at den konstituerede Amtsforstander v. Winter Aftenen før Valget øvede sig en halv Time i at bestemme det mærkede Lod ved at føle paa det, idet han trak det.

Bevis: Vidnesbyrd af Postmester Hänisch.⁴¹⁾

I Tilslutning til disse graverende Sigtelser indgav Pastor Jacobsen endvidere det til Karakteristik af Optantlaveriet tidligere i denne Afhandling aftrykte Anklageskrift vedrørende 2000 Mark-Affæren²⁾ Statsadvokaten vægrede sig ved at anlægge Sag imod Amtsforstanderen, men rejste senere, efter at Sagen var fremdraget i Landdagen og Landraaden havde stillet Straffeandragende efter særligt Paalæg af Indenrigsminister v. Hammerstein, Sag imod Forfatteren af denne Afhandling, den ansvarhavende Redaktør af „Sønd. Aarb.“ og Redaktøren af et socialdemokratisk Blad i Kiel, som havde omtalt Sagen. Den første af disse Processer forhandlede i Kiel. Blandt Vidnerne var Landraad Becherer, Pastor Jacobsen og tidligere Bankdirektør Lassen. Da de edfæstede Vidnesbyrd under denne Proces kaster et meget grelt Lys over Administrationens Færd under Köllerpolitikken, gjengives de her i Uddrag:

Forsvareren: Er der lovet Skomager Greisen Penge i Sagen mod P. Timmermann?

Landraad Becherer: Undersøgelsen imod P. Timmermann førtes 1902. Jeg var personlig i Skjær-

---

¹⁾ Stenographische Berichte des Hauses der Abgeordneten vom 14. März 1904.

²⁾ „Sønd. Aarb.“ 1904 Side 287.

bæk hos Amtsforsander v. Winter for at undersøge Sagen, og der blev da gjort mig den forbavsende Meddelelse, at der skulde være lovet en Mand Penge — 1000—2000 Mark — for at vidne imod Timmermann. Jeg indlod mig selvfølgelig ikke paa denne Dumhed.

Forsvareren: Har De paatalt denne uhørte Anmodning overfor Vedkommende?

Landraad Becherer: Nej —.

Pastor Jacobsen: I 1902 opsøgte Lassen mig og sagde, at han kom efter Opfordring af Amtsforsander Winter v. Adlersflügel. Det gjaldt om at faa bevist, at P. Timmermann var Optant. Jeg skulde opfordre Skomager Greissen til at aflægge Vidnesbyrd imod Timmermann. Der stilledes 1000—2000 Mark til Raadighed i dette Øjemed. Paa mit Spørgsmaal om, hvor Pengene kom fra, svarede Lassen, at de kom fra Landraaden i Haderslev.

Retsformanden: Hvorfor henvendte man sig til Dem i denne Sag?

Jacobsen: Rimeligvis fordi man vidste, at P. Timmermann var min Modstander, og troede, at jeg derfor var villig til at hjælpe.

Retsformanden: Hvad svarede De til Opfordringen?

Jacobsen: Jeg svarede, at jeg ikke vilde have noget med den Sag at gjøre. Det var Uret og Forledelse til Mened.

Forsvareren: Har De talt med Greissen om Sagen?

Jacobsen: Nej.

Landraad Becherer: Det er bleven mig fortalt, at der skulde være udsat 2000 Mark i Tilfælde af, at Timmermann blev erklæret for Optant; og at disse Penge skulde betales af Banken i Skjærbæk. Hvis Timmermann blev udvist, vilde det nemlig skade den danske Sparekasse. Den vilde saa ryge i Luften, og derved vilde Banken vinde.

Tidligere Bankdirektør Lassen: I Februar 1902 kom Amtsforsander v. Winter til mig og sagde: „Finnemann er udvist, Timmermann skal samme Vej. Jacobsen er Timmermanns største Fjende, han maa ordne Sagen. Landraaden stiller 2000 Mk til Raadighed.“ Da jeg meddelte det til Jacobsen, vilde han ikke indlade sig derpaa. Jeg bragte Amtsforsanderens Besked. Da svarede han: „Ja, ligemeget, Greissen skal kun sværge!“

Retsformanden til Vidnet Kastratør Kjær, Skjærbæk: Har Greissen fortalt Dem, at Amtsforsander Winter v. Adlersflügel havde tilbudt ham 1000 til 2000 Mk. for et Vidnesbyrd?

Kjær: Ja.

Forsvareren: Sagde Greissen ogsaa, at Landraad Becherer havde været til Stede ved en Sammenkomst, som fandt Sted?

Kjær: Ja.

Retsformanden til Vidnet Skomager Greissen: Er det sandt, at Amtsforsanderens har lovet Dem Penge for at vidne imod Timmermann?

Greissen: Ja. Amtstjeneren kom og hentede mig hen paa Amtsforsanderens Kontor, hvor ogsaa Landraad Becherer var til Stede. Der blev sagt til mig, at jeg jo maatte vide Besked med Timmermanns Sag. Jeg sagde, at jeg ikke kunde huske noget, da det laa 30 Aar tilbage i Tiden. Saa gik det løs med Penge. Landraaden sagde, at jeg fik Penge, hvis jeg kunde vidne.

Retsformanden: Hvad skulde De vidne?

Greissen: At Timmermann var rejst til Ribe. Jeg skulde tage til Danmark og forhøre mig, og der blev stillet mig 2000 Mark i Udsigt, hvis jeg kunde vidne saaledes, at man „kunde faa den danske Konge ud af Landet“, som man udtrykte sig.

Landraad Becherer: Jeg har kun sagt til Manden, at han skulde sige Sandheden, om Sparekassen ogsaa opsigte ham et Laan, som han havde. Sammenkomsten har fundet Sted, men Samtalen faldt ikke

saaledes. Han forveksler rimeligvis Sagen. Amtsforsstanderen har maaske sagt til ham: Naar De rejser til Ribe, skal det ikke være „omsonst“.¹)

Med disse Vidneudsagn var der ført afgjørende Bevis for, at Amtsforsstander Winter v. Adlersflügel i Februar 1902 havde budt 2000 Mark for et Vidneudsagn, som gjorde det muligt at stemple P. Timmermann som Optant. Amtsforsstanderen havde overfor Lassen udtalt, at Landraaden havde stillet Pengene til hans Raadighed, mens Landraaden paastod, at Amtsforsstanderen havde faaet Løfte om dem af Banken. Amtsforsstanderen var den Gang afgaaet ved Døden, og Sagen blev derfor ikke fuldt opklaret.

I Tilslutning til Retsforhandlingen i Kiel fremkom der flere Indlæg i Pressen. Pastor Jacobsen hævdede, at Winter v. Adlersflügel mærkværdig nok ikke havde nævnt et Ord om, at Banken skulde have tilbudt ham Penge i den omtalte Sag under en imod ham indledt Undersøgelse. Endvidere paastod Jacobsen, at han havde besværet sig i et Brev over Amtsforsstanderen til Landraad Becherer. som imidlertid ikke havde værdiget ham et Svar. „Naar Landraad Becherer“, tilføjede han, „virkelig troede v. Winters Fortælling om de 2000 Mk, hvorfor besvarede han saa ikke min Besværing. Den Gang levede v. Winter jo endnu og var Amtsforsstander i Skjærbæk, det havde været let at faa Sagen opklaret. Hvorfor ignorerede Landraaden denne svære Beskyldning imod en Embedsmand

---

¹) Retsforhandlingen ved Landretten i Kiel d. 24. Juni 1905.

uden at drage mig til Ansvar? Hvorfor skrev han ikke: „Fy! Skammer De Dem ikke! De har jo selv stillet de 2000 Mark til Disposition for at forlede en Mand til Mened!“

Landraad Becherer svarede ikke paa disse Spørgsmaal. Han indskrænkede sig til at meddele Offentligheden, at han — ikke havde modtaget Besværingen. Dertil svarede Pastor Jacobsen: „Jeg er rede til at bekræfte Brevets Ordlyd og dets Afsendelse med min beholdsvis andre Vidners Ed. Mon Landraaden er i Stand til under sin Ed at nægte, at han har modtaget det?*) Paa dette nærgaaende Spørgsmaal er Landraad Becherer ligeledes bleven Svaret skyldig. Under Henvisning til Replikskiftet mellem Præsten og Landraaden skrev „Vorwärts“: „Naar Landraad Becherer endnu ikke rejser Klage imod Pastor Jacobsen, maa han virkelig have en daarlig Samvittighed.“ Klagen udeblev.

Samtalen med Skomager Greissen fandt Sted den 13. Februar 1902. Landraad Becherer blev under den efter eget edfæstet Vidneudsagn overbevist om, at v. Winter var villig til at købe et Vidneudsagn for 2000 Mark. Det var midt under Valgbevægelsen. Landraaden stottede desuagtet Præstens Kandidatur, lod Kredsens Embedsmænd virke for hans Valg og — stemte selv paa ham den 8. Marts, da Valgdagen kom!

Amtsforstander Winter v. Adlersflügel var født i Rusland, men senere naturaliseret i Preussen. Et

---

*) „Flensburger Annoncenblatt“ Avgust 1904.

Ægteskab, som han havde indgaaet i Pommern, var ulykkeligt og endte med Skilsmisse. Saa skaffede Hr. v. Köller ham Embedet som Amtsforsender i Skjærbæk.

Hans Opfattelse af Forholdene i Nordslesvig var meget simpel. „Danskerne er Landsforrædere, og imod Landsforrædere er alt tilladt,“ sagde han ved en given Lejlighed. Og efter denne Grundsætning handlede han.

I Febr. 1902 var Landraad Becherer bleven overbevist om, at Amtsforsenderen var villig til at købe et Vidne for 2000 Mark. Men Winter v. Adlersflügel blev desuagtet siddende som preussisk Embedsmand. Fire Maaneder efter præsenteredes han for Offentligheden som Regeringskommisær, og under Skjærbæk-Skandalernes Afsløring optraadte han som Regeringens særlige Tillidsmand. To Aar efter under Sagen vedrørende „det sorte Fond“ tog imidlertid endog Statsadvokaten Afstand fra ham. Og omsider maatte Regeringen lade ham falde. Men før han tog bort fra Skjærbæk, var Landraad Becherer med til at foranstalte et Festmaaltid til hans Ære, og da han kort efter døde, brat og uventet, og ved sin Død forebyggede endnu værre Skandaler, gav Landraaden ham følgende for Hr. Becherers Tænkemaade meget karakteristiske Eftermæle:

„Hr. Winter v. Adlersflügel har i Løbet af tre Aar under vanskelige Forhold røgtet Hvervet som konstitueret Amtsforsender og har fra først til sidst under sin Virksomhed lagt fremragende Begavelse for Dagen, stor Ihærdighed og Flid, streng Retskaffenhed og Hæderlighed i Karakteren, samt — hvor han kunde — vist en aldrig svigtende Hjælpsomhed. Det skyldes først og fremmest hans rastløse Virksomhed, at Vanskelighederne i hans tidligere Amtsdistrikt

lidt efter lidt svinder, og at der snart vil kunne indtræde normale Forhold.

Denne Virksomhed og disse udmærkede Egenskaber sikrer den Hensøvede et trofast og hæderligt Minde.

Paa Kredsudvalgets Vegne
Becherer
Kongl. Landraad 1)

Skandalerne i Skjærbæk var ikke afsluttede med 2000 Mark-Affæren. Efter at Regeringen i Efteraaret 1902 havde tvunget Jacobsen og Lassen til at træde tilbage som Ledere af Banken, udnævntes to indvandrede Tyskere, F. Schade og Paak, efter Amtsforstanderens Forslag til Bankdirektører. De søgte, assisterede af Amtsforstanderen som Formand for Tilsynsraadet, at faa Orden i Sagerne, men gik saa haardhændede frem, at Tabene voksede fra Dag til Dag. Ialt fastsattes de Tab, Sammenbruddet medførte, til 2 Millioner Mark²⁾. Regeringens ny Tillidsmand, Bankdirektør Paak, vakte imidlertid ogsaa Opmærksomhed paa anden Vis.

Under Processen imod de tidligere Bankdirektører Jacobsen og Lassen tilbød Paak saalodes under Haanden de Anklagede, at han vilde forsvinde, hvis de gav ham hver 2000 Mark. Et vigtigt Vidne vilde dermed bortfalde. Afslog de Tilbudet, vilde han derimod optræde imod dem.³⁾ Tilbudet blev afslaaet. Ved Nytaars-tid 1905 maatte han træde tilbage som Bankdirektør,

---

1) „Schleswigsche Grenzpost“ 27. Juni 1904.

2) Arminius: „Gewalt geht vor Recht“ S. 78.

3) „Flensburger Nachrichten“ 17. Januar 1905.

da der opdagedes Bedragerier. Kort efter flygtede han, efter først at have stjaalet 8,500 Mark af Bankens Penge. Fra Tinglev var han paa Flugten fræk nok til at skrive til Bankdirektør Schade og advare ham imod at lade ham forfølge, da han vilde komme med højst ubehagelige Afsløringer, hvis han blev nappet! Der blev udsendt Stikbrev efter Paak, men Statsadvokaten kunde ikke finde ham, skjønt han havde Cone og Barn med sig. I Skjærbæk sang man længe efter som Parodi paa Visen om den lille Kohn: „Har I ikke set den lille Paak“.

Skjærbækskandalerne overtraf alt, hvad man hidtil havde kjendt af den Slags i Nordslesvig. Imod dem traadte Røddingaffærerne helt i Skygge. De var ligefrem overvældende, baade hvad Tabenes Højde, Svindleriernes og Bedrageriernes Omfang og Antallet af de i Skandalerne indviklede Personer angik. De blottede skaanselsløst Administrationens Machiavellisme, aabnede vide Kredse Øjnene for den Demoralisation, Tvangsregimentet affødte, og yder derfor et ypperligt Bidrag til Köllerpolitikkens Karakteristik.

XII.

Mens Skandalerne i Rødding og Skjærbæk afslørede Köllerpolitikkens demoraliserende Indflydelse paa dens udførende Organer, fortsattes Forfølgelserne imod den danske Befolkning.

I Optantlaveriet gav de sig endnu et særlig ondartet Udslag, men ellers fik Köllerpolitikken, der var bleven indledt med det Formaal at ruinere „de fana-

tiske Principaler“ mere og mere Karakteren af en ondskabsfuld Naalestikspolitik. Tvangsforholdsreglerne afhærdede desuden Befolkningen. Forbud, som i Førstningen havde skræmmet adskillige, blev hurtigt virkningsløse. Saaledes gik det f. E. med *Grænseragten*.

Fra 1898—1902 satte Landraaden i Haderslev, hver Gang der afholdtes offentlige Møder i Ribe, Askov, Skibelund eller Rødding, Politivagt ved alle Veje og Jærnbanelinjer, som førte over Grænsen. Alle Nord-slesvigere, som passerede Kongeaaen paa disse Dage, blev noterede. Hvor det var muligt, blev der øvet Repressalier. Men Grænseboerne vænnede sig snart til Kontrollen. Hvor lidet den ænsedes viste sig i December 1903, da der indløb en telegrafisk Hilsen til Bjørnstjerne Bjørnson fra 200 Sønderjyder, „som trods Grænsevagten varsamlede til Fest for Digteren paa Vester-Vedsted Efterskole.“ Kort efter ophævedes Grænsevagten.

Værre var Forsøget paa at faa den *danske Sang* til at forstumme i Sønderjylland. I 1865 var der bleven udstedt et Forbud imod at synge danske Sange af op-hidsende eller fornærmeligt Indhold i national Hen-seende. Forbudet var rettet imod en Del Smædeviser af ubekjendte Forfattere, som var blevne udbredte under Krigen. Da disse Viser snart gik af Brug, blev Forbudet ikke anvendt i en Snes Aar. Men da Tvangsregimentet skærpedes i Firserne, blev det atter fremdraget, og i de følgende fem og tyve Aar anvendt nu og da overfor danske Fædrelandssange, dog kun i Tilfælde, hvor Sangen kunde opfattes som Demonstration.

Under Köllerpolitikken udvidedes Forbudet. Politi-myndighederne gik angrebsvis frem, og Amtsdommerne

Dr. Hahn, Nordborg, Lindemann, Toftlund, og Petersen, Rødding, støttede dem ved at overbyde hinanden i spidsfindige Fortolkninger, hvor det gjaldt om at paa-vise en Sangs ophidsende og fornærmelige Indhold. Da Amtsforsander Thiermann saaledes havde forbudt Bjørnsøns prægtige Fædrelandssang: „Jeg vil værge mit Land“, som „en dansk Sang af ophidsende og fornærmeligt Indhold“, stadfæstede Nævningeretten i Rødding Forbudet, idet den hævdede, at „med de drivende Garn havde Bjørnsø utvivlsomt tænkt paa de danske Øer.“ Sangen var derfor en dansk Sang, og at Indholdet var ophidsende, behøvede ikke nærmere at paa-vises. — Overtrædelse af Forbudet straffedes med Pengebøder paa indtil 120 Mk. for hver enkelt Sanger. Og da Professor N. Schrøder i Haderslev i et „sagkyndigt Skjøn“, som Landretten i Flensborg afkrævede ham under en Retssag imod Udgifveren af den saakaldte „blaa Sangbog“, betegnede henved halvandet Hundrede danske Sange som „ophidsende eller fornærmelige“ i national Henseende, blev Sagen meget alvorlig. Til de ophidsende Sange regnede Professor Schrøder nemlig ogsaa Hans Adolf Brørsons gribende Salme „Her vil ties, her vil bies“, og Øhlenschlägers stemningsrige Begravelsessalme „Lær mig o Skov at visne glad“. Landretten i Flensborg dømte i Overensstemmelse med hans „sagkyndige Skjøn“, men Kammerretten i Berlin ophævede Dommen. Sagen kom til ny Behandling og endte derpaa med Frikjendelse. Urimeligheden var dog bleven altfor stor.

Mens Administrationen var travlt optaget af sit nedbrydende Arbejde, havde den danske Befolkning ved

Aarhundredskiftet i al Stilhed løst en overordentlig omfangsrig og betydningsfuld Opgave ved at gennemføre en fuldstændig Omorganisation af de nordslesvigske Sparekasser.

Sparekasserne i Hertugdømmerne var for det meste oprettede mellem Krigene som private Sparekasser. Kavtionisterne eller Garanterne, som styrede dem, havde ikke Krav paa deres Overskud, men kun Ret til at anvende dem efter Statuttets Bestemmelse til Dannelse af Reservefond eller i velgjørende og almennyttige Øjemed.

Da den borgerlige Lovbog 1900 traadte i Kraft i det tyske Rige, ophævedes mange bestaaende Love. En af Følgerne deraf var, at Sparekasserne i Hertugdømmerne mistede deres retslige Basis, som iøvrigt altid havde været spinkel og skrøbelig. En Omdannelse enten til offentlige (kommunale) Pengeinstitutter eller til Selskaber, som efter preussisk og tysk Lov giver Ret som juridisk Person, var Forudsætningen for, at de kunde fortsætte deres Virksomhed. I det første Tilfælde, ved at gaa over i den politiske Kommunes Eje, vilde de komme under skarp Statskontrol og miste deres Uafhængighed. I det sidste Tilfælde vilde Uafhængigheden kunne bevares, ja endog udvides med fri Ejendomsret over Reservefond og Overskud. Men Sparekassernes Omdannelse til frie Selskaber kunde kun gennemføres, naar det vedtoges enstemmigt af Kavtionisterne, hvoraf enkelte Sparekasser havde henved halvandet Hundrede.

Regeringen var stærkt interesseret i, at Hertugdømmernes Sparekasser omdannedes til kommunale Pengeinstitutter. Men af Frygt for Bureaukratiets

smaalige Snuseri og skematiske Forskrifter, særlig med Hensyn til Udlaan i Landejendomme, var man alle Vegne betænkelig ved at gaa ind paa denne Ordning. I Nordslesvig øgedes disse Betæneligheder med Frygten for, at Embedsmændene vilde misbruge Statens Formynderi i politiske Øjemed. Vanskelighederne ved en Omdannelse til uafhængige Selskaber syntes imidlertid næsten uovervindelige.

I Foraaret 1899 var de nordslesvigske Sparekasser repræsenterede paa et almindeligt Sparekassemøde i Neumünster, men snart gik de deres egen Vej. Mistænksomheden, som Köllerpolitikken havde vakt, gav Udsigt til, at den nødvendige Enstemmighed kunde opnaas. I Juni Maaned samme Aar afholdt Repræsentanter for 21 nordslesvigske Sparekasser et Fællesmøde i Vojens, hvor H. P. Hanssen efter i et længere Foredrag at have omtalt de mulige Former foreslog at omdanne Sparekasserne til „Selskaber med begrænset Hæftelse“. Forhandlingerne, som knyttedes til dette Forslag, sluttede med, at de paa Mødet repræsenterede Sparekasser efter Gustav Johannsens Anbefaling enstemmig besluttede at omdanne sig til Selskaber med begrænset Hæftelse. I Løbet af Efteraaret lykkedes det efter et meget omfattende og energisk Arbejde at tilvejebringe fuld Enstemmighed paa samtlige Sparekassers Generalforsamlinger, og i Fora ret 1900 var Omdannelsen fuldbyrdet. Ialt blev 24 nordslesvigske Sparekasser paa denne Vis omorganiserede til „Selskaber med begrænset Hæftelse“, som staar under dygtige og indsigtfulde danske Mænds Ledelse. Pengeinstitutternes Uafhængighed var dermed sikret, Reserve

fonds paa henved to Millioner Mk. var førte over i Befolkningens Eje, og i de nye Vedtægter var der draget Omsorg for, at Sparekassernes Virksomhed udvidedes under Hensyn til Tidens Krav, at der yderligere opsamledes stærke Reservefunds, og at Overskudene vedvarende i vid Udstrækning kunde blive anvendt til velgjørende og almennyttige Formaal.

I Sydslesvig, senere tillige i stor Udstrækning i Holsten fulgte man det af de nordslesvigske Sparekasser givne Exempel. Kun ganske enkelte af de gamle Privatsparekasser blev omdannede til kommunale Institutioner.

Paa et Tidspunkt, hvor energiske Finansministre udtrættelig søgte at drage Sparekasserne i Preussen ind under Administrationens Magt og Myndighed for at udnytte dem som Malkekøer i Statsinteressens Tjeneste, var det takket være Overpræsident v. Köllers Kortsynethed lykkedes den nordslesvigske Befolkning under Overvindelse af meget store Vanskeligheder at opretholde, ja udvide Sparekassernes Uafhængighed af Staten og dermed at styrke og befæste sin økonomiske og nationale Stilling.

Yderligere Fremskridt i samme Retning kunde noteres i Efteraaret 1901, da danske Landmænd paa Vestereggen oprettede en ny Bank i Tønder, „Tønder Landmandsbank“, med en Aktiekapital af 400,000 Mk., og nogle Aar senere, da „Den nordslesvigske Folkebank“ i Aabenraa forhøjede sin Aktiekapital fra 225,000 til 1 Million Mark.

Ved Rigsdagsvalget i 1898, umiddelbart før Köllerpolitikken begyndte, var der ialt bleven afgivet 15,439 danske Stemmer i Nordslesvig. I de følgende Aar nedsatte Optantlaveriet Vælgernes Antal. Rigsdagsvalget i 1903 opviste derfor kun, under noget ringere Deltagelse i Valget paa de slojere Strøg, 14,838 danske Stemmer. Men derefter fulgte der en ny Opgang, saa at der ved Rigsdagsvalget i 1907 blev afgivet 15,425 danske Stemmer. Dermed var Köllerpolitikens Virkninger ogsaa udslettede paa dette Omraade.

Traktaten af 11. Januar 1907 gav de under Köllerpolitikken haardt forfulgte hjemløse Optantbørn Ret til Naturalisation. Henved 4000 Optantbørn benyttede sig af denne Ret i de følgende Maaneder. Samtidig naturaliseredes flere Hundrede Optanter. Ud paa Sommeren ophævedes Udvisningsordren imod Chr. og Niels Finneemann, som derefter med deres Familier blev naturaliserede og nu atter kan leve med fuld Borgerret i deres Hjem. Og midt i Juli Maaned holdt Overpræsident v. Bülow endelig en Tale i Haderslev, som betegnede et fuldstændigt Brud med Köllerpolitikken.

Dermed var Kredsløbet endt. Men Overpræsidentens Tale fremkaldte hæftige Moddemonstrationer, blev tillige Udgangspunktet for en hæftig tysk Agitation, hvis Virkninger endnu ikke kan overses.

Da Köllerpolitikken begyndte, udtalte P. Skau, Bukshave: „Den vil gjøre de Stærke stærkere, og de Svage svagere“.

Spaadommen gik i Opfyldelse. Administrationen blev tilsyneladende stærkere ved at sætte sig ud over den skrevne Lov, men har i Virkeligheden aldrig vist sig svagere end under Köllerpolitikkens mange Skandaler.

Paa den anden Side foregik Danskhedens Forvitring i disse Aar noget hurtigere paa de mest udsatte Strøg, men samtidig sporedes der en ny Folkevækkelse, som særlig greb Ungdommen, saa den i stor Udstrækning mærkede sig med Korset.

Naar en Stormflod hænger vore Kyster, gjennembrydes Diger og Dæmninger, Strandengene overskyldes med Tang og Grus, Havbrinken styrter her og der ned, og Strandlinjen forskydes.

Köllerpolitikken brød ind over os brat og uventet som en Stormflod. Den gjennembrød Diger og Dæmninger, som vi i Form af frie Foreninger havde rejst til Værn imod det store Folkehav i Syd. Medlemslisterne opviste snart slemme Huller. En hidtil i Hertugdømmerne ukjendt gammel preussisk Forvaltningspraksis aflejrede sig over Nordslesvig og ødelagde forbigaaende det frugtbare Oplysningsarbejde, der var sat i Gang. Optantlaveriet rev Stykker af den gamle, mægtige Havbrink i Havet, og enkelte Steder saa det, da Floden rasede i al sin Vælde, ud til, at Strandlinjen vilde forskyde sig.

Der fortælles om Perserkongen Xerxes, at han lod Havet straffe med Piskeslag, Sylestik og nedsænkede Lænker, fordi det bortrev den Bro, han lod slaa over Hellesponten. Saa barnagtige Demonstrationer giver Kystboerne sig ikke af med i vore Dage, naar en Stormflod hærger Kysterne. De søger i Stedet for at udslette dens Virkninger og kloge af Erfaring forebygge kommende Stormfloders Ødelæggelser ved at gjenrejse deres Diger, ved at gjøre dem højere og stærkere og ved at rejse Høfder og Bølgebrydere foran Havbrinken. De renser paany deres Enge, vander og gjøder dem og skyder forsigtigt Strandlinjen fremad ved Hjælp af tidssvarende Inddæmningsarbejder.

Saaledes har de danske Sønderjyder ogsaa stillet sig overfor Köllerpolitikkens Hærgninger. De nationale Foreninger blev omorganiserede og er gaaede ud af Köllerpolitikken med flere Medlemmer og større Indægter end nogensinde før. Værnet forstærkedes yderligere med Aarsmødet, en nordslesvigsk Folkedag, og med Jærnfondet, som et Nødværn i særlig haarde Tider. Ungdommens Skolebesøg i Kongeriget er i stærk Stigning. Oplysnings- og Dygtiggjørelsesarbejdet er atter sat i Gang i henved fyrre ny Forsamlingshuse, Landboforeningernes strengt faglige Virksomhed er bleven udvidet og uddybet, Pengeinstitutterne har faaet en sikrere og fastere Basis, og Kampen om Fædrejorden føres med Held. Hvad Danskheden angaar, er Köllerpolitikens Virkninger, kort sagt, i det store og helet allerede udslettede.

Den preussiske Administration i Nordslesvig er dermed bleven en Erfaring rigere. Men Köller-

politikken demoraliserende Virkninger paa den lokale Administration og de Kredse, der samler sig om den tyske Forening, vil endnu faa mangan preussisk Statsmand til sukkende at gjentage Overpræsident v. Köllers Afskedsord :

„Forholdene i Nordslesvig er og bliver vanskelige.“
